

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

2013

Dana Zoubková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

HUDBA V ŘECKÝCH BÁJÍCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dana Zoubková

Specializace v pedagogice, obor HV

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. května 2013

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji paní doktorce Štěpánce Liškové za trpělivé vedení práce, které pro mne bylo velkým přínosem a inspirací při zpracovávání tohoto neobvyklého tématu. Také děkuji svým přátelům a zejména členům své rodiny za podporu a toleranci.

Obsah

1 ÚVOD.....	3
2 VLIV ANTIKY NA EVROPSKOU KULTURU	4
3 HUDBA ANTIKY A JEJÍ VLIV NA EVROPSKOU HUDBU.....	6
4 HUDBA STAROVĚKÉHO ŘECKA.....	8
5 ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI	10
5.1 Co je mýtus?.....	10
5.2 Původ řeckých bájí a pověstí.....	10
6 HUDBA V ŘECKÝCH BÁJÍCH	13
6.1 Společenské funkce hudby a jejich rozdělení.....	13
6.2 Konkrétní příklady výskytu hudební tematiky v řeckých bájích.....	15
7 POSTAVY ŘECKÉ MYTOLOGIE SPJATÉ S HUDBOU	29
8 NEJČASTĚJI ZHUDEBŇOVANÁ TÉMATA ŘECKÝCH BÁJÍ.	40
9 HUDEBNÍ NÁSTROJE VYSKYTUJÍCÍ SE V ŘECKÝCH BÁJÍCH	43
10 MOŽNOSTI VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE NA 2. STUPNI ZŠ A NA NIŽŠÍM GYMNÁZIU	48
11 ZÁVĚR	51

12 RESUMÉ	52
13 SUMMARY	53
14 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	54
15 PŘÍLOHY.....	56

1 ÚVOD

Téma Hudba v řeckých bájích jsem si vybrala proto, že jsem absolventkou hudební konzervatoře a studuji na pedagogické fakultě obory Hudba se zaměřením na vzdělávání a Historie. Toto téma zahrnuje oba obory mého studia a spojuje je v jeden celek. K tomuto spojení mne kromě zájmu o dané téma vedla také možnost využití této látky v pedagogické praxi a to zejména v rámci mezipředmětových vztahů. Kvůli lepšímu pochopení dané tematiky se nejprve pokusím nastínit vliv antiky na evropskou kulturu a blíže se zaměřím na její vlivy na hudbu. Pokusím se přiblížit problematiku řeckých bájí obecně a v následující kapitole se budu věnovat konkrétním příkladům využití hudební tematiky v příbězích řecké mytologie s přihlédnutím ke společenským funkcím hudby. Dalším z cílů mé práce je dohledat postavy řecké mytologie, v jejichž životě sehrála hudba nějakou významnou roli. Poté se pokusím zjistit, do jaké míry byli inspirací pro hudební skladatele napříč dějinami hudby. Dohledám a představím hudební nástroje, které se objevují v řeckých bájích. V závěru práce se zaměřím na možnosti využití zpracovaného tématu ve výuce na druhém stupni ZŠ a nižším stupni gymnázií. Vzhledem k zajímavosti a hloubce tématu bych se touto problematikou ráda zabývala i následně ve své diplomové práci. Podívejme se proto nyní prostřednictvím starých řeckých bájí na to, jak historie vidí hudbu. Mým úmyslem je v diplomové práci tento úhel pohledu obrátit a podívat se pro změnu očima hudby na historii.

2 VLIV ANTIKY NA EVROPSKOU KULTURU¹

Tvrzení, že současná evropská kultura přímo vychází z antiky, se může zdát poněkud nadnesené. Ale pokud se zaměříme na historii posledních dvou tisíc let na evropském kontinentu, objevíme neustálou snahu o napodobování vyspělé antické kultury. Ta se pro naše předky stala inspirací napříč nejrůznějšími obory lidské činnosti². Míra a způsoby inspirace se v průběhu historie měnily. Tyto vlivy jsou patrné zejména v renesanci. Výrazný vliv antiky můžeme najít i v křesťanství, které bylo zásadním nositelem evropské kultury v posledních dvou tisících letech. Může se zdát, že křesťanství je v zásadním rozporu s antickými principy. Ale už jen díky době svého vzniku a událostem spjatým s počátky jeho šíření je antikou velmi ovlivněno. Významným spojovacím prvkem mezi antikou a křesťanstvím byla zejména scholastika ovlivněná Tomášem Akvinským³.

Renesance se k tomuto vlivu přiznává už svým názvem pocházejícím z italského „rinascita dell arte antica“ (znovuzrození antického umění) nebo francouzského „la renaissance“ (znovuzrození). K zesílení vlivu antiky na evropskou kulturu v tomto období došlo v důsledku ohrožení Byzance Osmanskou říší, jež zapříčinilo odchod mnoha filosofů z Byzantské říše do Evropy, zejména do Florencie. Avšak tito filosofové s sebou přinesli mnohé antické rukopisy, ve většině případů šlo o Platónova díla⁴. V době klasicismu má velký podíl na znovuoživení zájmu o tuto historickou epochu především rozvoj

---

¹ Informace uvedené v následující kapitole jsem čerpala z následujících zdrojů:

OLIVA, Pavel. *Zrození evropské civilizace*. Vyd. 2., dopl. Praha: Arista, 2003, 159 s., [44] s. obr. příl. ISBN 80-863-2818-X.

OLIVA, P. *Zrození řecké civilizace*. 1. vyd. Praha: Academia, 1976, 176 s.

LEVI, Peter. *Svět starého Řecka: kulturní atlas*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 1995, 239 s. Kulturní atlasy, sv. 1. ISBN 0871964481XX.

² příklady inspirací antikou napříč obory lidské činnosti:

politika - demokracie, věda - Pythagoras, lékařství- Hippocrates, hudba – opera, historie - Herodotos

³ školská církevní filosofie přednášená od 9. do 16. století, nebo také středověký filosofický směr snažící se zdůvodnit aristotelským myšlením křesťanskou věrouku; nejvýznamnějším představitelem je Tomáš Akvinský

⁴ Vztah k Aristotelovu učení byl poněkud složitější vzhledem k jeho souvislosti se středověkou scholastikou.

archeologie. Velkou inspirací zejména pro sochařství a architekturu byly vykopávky v římských městech Herkulaneum a Pompeje⁵.

Ve výše zmíněných obdobích byl vliv antiky na evropskou kulturu nejzřetelnější, ale ani v dalších epochách nebyl zanedbatelný. Antická kultura byla a je dodnes nejen předmětem mnohých bádání, ale i inspirací v různých odvětvích a oborech lidské činnosti. Jinak tomu není ani v hudbě, což je ostatně jedním z důvodů, proč jsem si zvolila hudbu v řeckých bájích jako téma své bakalářské práce. Pro lepší pochopení tohoto tématu se v následující kapitole budeme zabývat právě antickou hudbou a jejím vlivem na hudbu evropskou.

---

⁵ Vykopávky zde probíhaly od poloviny 18. století.

3 HUDBA ANTIKY A JEJÍ VLIV NA EVROPSKOU HUDBU⁶

Bádání věnované hudbě starověku je velmi komplikováno nedostatkem dochovaných pramenů. Za většinu informací, které dnes máme k dispozici, vdčíme zejména ostatním uměleckým odvětvím. Díky antickým výtvarníkům se prostřednictvím fresek a malované keramiky dozvídáme, jak mohly vypadat hudební nástroje a slavnosti, na nichž hudba zaznívala (při rekonstrukcích podoby hudebních nástrojů nám dnes také velmi pomáhají pozůstatky nástrojů samotných, které jsou však velmi vzácné). O funkci hudby v antickém Řecku se zase často dozvídáme z dochovaných literárních děl. Z informací, které z tohoto pramene můžeme čerpat, vychází, že ve starověkém Řecku převažovala zejména magická a náboženská funkce hudby. Dozvídáme se, že hudba byla neodmyslitelnou součástí dvorské kultury a že stejně jako dnes sloužila k vyjadřování citů a nálad. Hudba byla rovněž důležitou součástí řeckých národních slavností, k jejichž příležitostem Řekové pořádali velkolepé hudební festivaly, na kterých se v hudbě i soutěžilo.

Tomu, že hudba hrála v kultuře starověkého Řecka velmi významnou roli, nasvědčuje i její postavení v mytologii. S hudbou byly mimo jiné spjaty tak významné postavy jako Apollón, Dionýsos a Pan. Důkazem toho, že byla hudbě přisuzována velká důležitost, je i fakt, že v řeckých bájích je hudebním nástrojům přisuzována dokonce čarovná moc. Hudba byla podle všeho neodmyslitelnou součástí života Řeků. A proto se nabízejí otázky: Je dnešní hudba ovlivňována starou řeckou hudbou? Čerpá současná hudba inspiraci ve starověkém Řecku?

---

⁶ Informace uvedené v následující kapitole jsem čerpala z následujících zdrojů:

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. Praha-Bratislava: Panton, 1964.

MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha: Eminent, c2000, 214 s. ISBN 80-728-1037-5.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2002, 409 s. ISBN 80-722-0126-3.

přednášky dějin hudby Mgr. Víta Aschenbrennera, Ph.D. na KHK ZČU

Přestože je řecký přínos evropské hudbě mnohem menší, než je tomu v jiných odvětvích, rozhodně není zanedbatelný. Už jen to, jaké pro ni v mnohých jazycích máme označení - Angličané používají výraz music, Němci musik, Francouzi musique, Italové musica, Španělé música. Ostatně i české označení muzika je nejjasnějším vodítkem k poznání, od čeho bylo napříč dějinami toto umění odvozováno. Ano, opravdu se nám v tomto velmi rozšířeném označení přímo zachoval odkaz na Múzy ze starověkých řeckých bájí.

Snaha o navázání na antickou tradici dala vzniknout moderní hudební teorii, nýbrž i opeře. Sice se v důsledku mnohých omylů nejedná o návaznost v pravém slova smyslu, ale antická hudba byla nesporně velkou inspirací pro evropské hudebníky ve všech dějinných epochách. O tom svědčí i četnost zhudebňovaných témat řeckých bájí, která jsou inspirací mnohých hudebních skladatelů dodnes. Stále také platí mnohé akustické principy, které byly objeveny v antice. Ani antická hudební estetika nebyla nikdy zcela zapomenuta. Celkově jsme dosud ovlivňováni antickým smýšlením o hudbě, což je jedním z hlavních důvodů, proč jsem si jako téma své bakalářské práce vybrala právě hudbu v řeckých bájích. Myslím, že řecká mytologie nám dává jedinečnou příležitost podívat se i dnes na hudbu očima lidí, kteří utvářeli tak fascinující kulturní celek, jakým bylo starověké Řecko. Co nám lidé prostřednictvím zachovaných památek o hudbě a své době sdělují?

4 HUDBA STAROVĚKÉHO ŘECKA⁷

Už víme, že hudba měla ve starověkém Řecku velký kulturní a sociologický význam. Ale jaká byla její podoba?

Stará řecká hudba měla několik základních podob. V žádné kultuře, ani zde nechyběla lidová hudba zastoupená písněmi, pomocí kterých prostí lidé vyjadřovali své city a nálady. Byla součástí jejich rituálů - svateb, pohřbů. I Řekové zpívali pracovní písně a matky svým dětem ukolébavky. Hojně zastoupeny byly i písně válečné. Samozřejmě nesmíme zapomenout ani na písně pastevců, které si prostřednictvím Pána našly své zastoupení v mytologii.

Zástupci umělých písní byli potulní pěvci – aiódové, mezi něž můžeme zařadit například i Homéra. Tito pěvci putovali mezi řeckými kmeny a zpívali oslavné písně o věhlasných řeckých bozích a recích. Aiódové velmi přispěli k vytvoření systému staré řecké mytologie, neboť byli zprostředkovateli legend mezi různými řeckými kmeny. Touto formou se šířily i velké epické básně, jakými byly například Ilias a Odyssea.

Dalším velmi populárním žánrem ve starověké řecké hudbě byly kitharodie a aulodie. Zde se prolínala vokální a instrumentální hudba. Jednalo se o zpěv s doprovodem kithary u kitharodie a s doprovodem aulosu u aulodie. V případě, že šlo o čistě instrumentální využití těchto dvou nástrojů, mluvíme o kitharistice a auletice.

Nepochybně nejznámější a nejvýznamnější řeckou osobností spjatou s hudbou byl Pythagoras ze Samu⁸. Pod vlivem jeho filosofie, která spojovala hudbu, matematiku,

---

⁷ Informace uvedené v následující kapitole jsem čerpala z následujících zdrojů:

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. Praha-Bratislava: Panton, 1964.

MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha: Eminent, c2000, 214 s. ISBN 80-728-1037-5.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2002, 409 s. ISBN 80-722-0126-3.

přednášky dějin hudby Mgr. Víta Aschenbrennera, Ph.D. na KHK ZČU

⁸ 560-480 př. n. l.

lékařství, výživu a akustiku, vnímali Řekové hudbu jako prostředek léčení. Hudba podle Pythagora byla matematikou a vesmír hudbou. Toto pojetí nazýváme „hudbou sfér“. Pythagoras tvrdil, že nejlepší způsob poznání vesmíru je skrze hudbu, což ji stavělo na nejvyšší stupně lidského zájmu. Pythagoras navždy ovlivnil hudbu zejména tím, že položil základy hudební akustiky a harmonie. Jeho principy platí dodnes. Jedním z jeho největších přínosů hudbě byl výpočet intervalů pomocí monochordu.

5 ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI⁹

Vzhledem k tématu, kterému je tato práce věnována, bychom ještě měli vědět, co to jsou řecké báje, kde se vzaly a jaký je jejich význam. Tomu bude věnována následující kapitola. Zde nejprve definujeme mýtus a seznámíme se s fenoménem řeckých bájí.

5.1 Co je mýtus?

Doc. Dr. Lumír Klimeš, CSc. ve svém Slovníku cizích slov definuje mýtus jako smyšlené vyprávění, podání o vzniku světa, o bozích, o přírodních jevech a legendárních hrdinech. Také jako vyprávění, které vzniká na úsvitu dějin a jehož fantastické obrazy (bohové, legendární hrdinové, události aj.) byly pokusem o zevšeobecnění a objasnění různých jevů přírody a společnosti, nebo jako vyprávění z doby, z níž nejsou dochovány historické prameny. Termínem báje bývá podle Klimeše často označováno něco smyšleného, výmysl, smyšlenka, blud.¹⁰

5.2 Původ řeckých bájí a pověstí

Starořecká mytologie, na níž stálo náboženství obyvatel antického Řecka, byla základem celé tehdejší tamější kultury. Nasvědčuje tomu zejména fakt, že výjevy ze starořecké mytologie nacházíme na starých řeckých freskách, keramice, ale jsou také

---

⁹ Informace uvedené v následující kapitole jsem čerpala z následujících zdrojů:

LEVI, Peter. *Svět starého Řecka: kulturní atlas*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 1995, 239 s. Kulturní atlasy, sv. 1. ISBN 0871964481XX. BRIAIS,

BRIAIS, Bernard. *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie*. 1. vyd. Překlad Evžen Lukeš. Ilustrace Marcel Laverdet. Bratislava: Gemini, 1991, 143 s. ISBN 80-852-6509-5.

GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. Praha 1982.

KUN, N. A. *Legends i mify drevnej Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954.

¹⁰ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Odborné slovníky. s. 65

předlohou mnohých sochařských děl¹¹. Nejpodrobnější informace o řecké mytologii však můžeme čerpat zejména z pramenů písemných. Podívejme se nejprve na samotný původ řeckých bájí a teprve následně na prameny, ze kterých o nich dodnes čerpáme informace.

Mytologie starých Řeků vznikla splynutím různých cyklů bájí z různých částí Řecka¹², ostrovů Egejského moře¹³ a řeckých osad na západním pobřeží Malé Asie. Tyto báje vznikaly v důsledku zbožšťování nevysvětlitelných přírodních jevů. Ve starověku bylo toto zbožšťování běžným způsobem, jímž se lidé snažili uchopit pro ně nepochopitelné věci.

Začátek šíření řeckých bájí spatřujeme již na přelomu 1. a 2. tisíciletí před naším letopočtem. V tomto období se mezi řeckými kmeny potulovali pěvci, kteří na kmenových slavnostech za doprovodu kithar zpívali písně o životě bohů a hrdinů pocházejících z různých oblastí Řecka. Tyto slavnosti se konaly zejména k počtě bohů nebo kmenových vůdců, jejichž původ byl často odvozován od bájných heroů. Takto v jednotlivých oblastech Řecka vznikaly celé cykly bájných příběhů, jejichž spojením vznikla komplexní stará řecká mytologie.¹⁴

Jak jsem se zmínila již v úvodu této podkapitoly, informace o řecké mytologii čerpáme zejména z dochovaných písemných pramenů. Nejstaršími dochovanými literárními památkami jsou Homérovy¹⁵ básně Ilias a Odyssea, zapsané až v 7. století před naším

---

¹¹ Například sochařská skupina „Laokoón“ z 1. století př. n. l., jejímiž autory jsou sochaři Agesandro, Polydor a Athenodor.

¹² Attika, Boiótie, Argolida, Aitólie, Thessálie

¹³ Kréta, Rhodos, Délos

¹⁴ Řecká mytologie je velmi složitým souborem nejrůznějších příběhů, v němž jsou jednotlivé postavy vzájemně propojeny a spjaty. Jelikož se domnívám, že pro potřeby pochopení dalších částí práce je záhodno mít alespoň základní představu o postavách řecké mytologie, rozhodla jsem se do příloh připojit graf, ve kterém jsou uvedeny nejvýznamnější postavy řecké mytologie. V grafu jsou také znázorněny vztahy mezi jednotlivými postavami. Příloha D/1 – SCHÉMA PŘÍBUZNOSTI ŘECKÝCH BOHŮ

¹⁵ O Homérově existenci se od 18. století vedly mnohé spory. Ale patrně jde o reálnou postavu řeckých dějin. Homér byl zřejmě potulný pěvec žijící nejpravděpodobněji v 8. století př. n. l..

letopočtem. Mezi nejstarší prameny patří například Hesiodova *Theogonia*¹⁶ a *Argonautika* Apollóna Rhodského. Všechna tato díla nám pomáhají utvořit si obraz o přírodních, historických a společenských jevech z období života jejich autorů, ale i o obdobích starších.

Dalším bohatým zdrojem informací, ze kterého můžeme čerpat, jsou hry antických dramatiků z 5. století před naším letopočtem - Aischyla, Sofokla a Euripida. Řeckou mytologií jsou inspirována i díla Pindarova.

Také autoři z období římského impéria často čerpali ze starých řeckých bájí. Nejznámějšími díly s touto tematikou jsou nepochybně Ovidiovy *Proměny* a *Heroiny*¹⁷, Vergiliova *Aeneis*¹⁸ a Pausaniův *Popis Hellady*¹⁹.

---

¹⁶ neboli *O původu bohů*

¹⁷ 1. století př. n. l.

¹⁸ 1. století př. n. l.

¹⁹ 2. století př. n. l.

6 HUDBA V ŘECKÝCH BÁJÍCH

Následující kapitola bude věnována konkrétním příkladům výskytu hudební tematiky v řeckých bájích s přihlédnutím ke společenským funkcím hudby. Jedním z cílů mé práce je zjistit na základě zmínek o hudbě v řeckých bájích, jaký význam měla hudba pro společnost antického Řecka. Domnívám se, že řecká mytologie plnila v kultuře starých Řeků tak významnou roli, že by se v bájích tento vztah měl zcela určitě odrazit. Pro lepší pochopení dané problematiky se nejprve podíváme na funkce hudby ve společnosti obecně a poté k nim přiřadíme konkrétní příklady z bájí.

6.1 Společenské funkce hudby a jejich rozdělení

Hudba od svého počátku plní ve společnosti mnoho různých funkcí, kterými se zabývá řada hudebních vědců. Na základě hodnocení těchto jednotlivých rozdělení profesorem Milošem Schneiererem v publikaci *Společenské funkce hudby*²⁰ jsem se rozhodla použít rozdělení profesora PhDr. Ivana Poledňáka, DrSc. Jeho kategorizaci jsem zvolila proto, že podle Schnierera patří k nejmodernějším a nemělo by již být ideologicky zatíženo, jak tomu bylo například u Jozefa Kresánka v publikaci *Hudba a člověk*. Poledňák podle Schnierera rozeznává ve své teorii až čtyřicet sedm funkcí hudby²¹, které zaštiťují

---

²⁰ SCHNIERER, Miloš. *Společenské funkce hudby*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1995, 196 s. ISBN 80-704-0123-0.

²¹ Například funkce: magická, obřadní, náboženská, liturgická, oslavovací, slavnostní. Z výchovných funkcí vzdělávací, didaktická, instruktivní, poznávací jako součást objektivní reality, diagnostická ve smyslu zjišťování stavu hudebnosti, zájmů atd... Další funkce, které Schnierer uvádí, jsou: vyjadřovací, znaková, modelovací, emocionální, náladotvorná, katarzní – etická, sugestivní, koordinační, projektivní, stimulující, mobilizační, vojenská, reprezentativní, glorifikační, dále také biologicko – regenerativní, terapeutická, tonifikační, antiaxiózní, relaxační a dnes velmi rozšířená funkce rekreativní – zábavná. Poledňák, jak uvádí Schnierer, rozeznává i funkce hudby jako předmětu objevů, vývoje, výroby hudebních nástrojů, záznamu a reprodukce zvuku spjatou s neustálým zdokonalováním audiovizuálních médií. Dále jako předmět komerce, obživy a profesionální existence. Schnierer uvádí, že jednotlivé funkce se často prolínají a jejich hodnocení do určité míry záleží na subjektivním pohledu vnímatele.

čtyři hlavní linie působení a užití hudby. Pro využití ve školní hudební výchově²² však postačí právě toto základní rozdělení: ***hudba spojená s obřadními zvyklostmi, magií, rituály; hudba jako hudební terapie; výchovná funkce hudby a estetická funkce hudby.*** Seznamme se nyní se základními charakteristikami těchto funkcí hudby.

1) *Hudba spojená s obřadními zvyklostmi, magií, rituály*

Tato funkce je s největší pravděpodobností nejstarší funkcí hudby vůbec. Již v pravěku byla hudba součástí rituálů a obřadů spojených s uctíváním nejrůznějších božstev. Lidé se s její pomocí dostávali do změněných stavů vědomí, a jelikož si tyto účinky nedokázali vysvětlit, začali jí přisuzovat magické vlastnosti. Hudba se později stala nedílnou součástí různých náboženství, v jejichž obřadech je využívána dodnes.

2) *Hudba jako hudební terapie*

Hudební terapie je dnes rozsáhlým experimentálním oborem psychologie, psychiatrie a sociologie. Ivan Poledňák však do této kategorie zahrnuje i rekreační, oddychovou, zábavnou a taneční funkci působící na regeneraci psychiky.

3) *Výchovná funkce hudby*

Ivan Poledňák vidí výchovnou funkci hudby jako důsledek působení etické hodnoty a moci hudby, kdy účinnost je přímo úměrná k umělecké hodnotě poslouchané hudby. Tuto funkci může plnit hudba umělecká i nonumělecká.

---

²² 2. stupeň ZŠ a nižší gymnázia

4) *Estetická funkce hudby*

Estetické funkci hudby autor tohoto rozdělení přikládá nejvyšší důležitost. Spojuje ji s funkcí etickou. V tomto případě jde o hudbu jako takovou. Hudba se v tomto případě osvobozuje od svých ostatních funkcí.²³

Nyní, když již známe základní rozdělení funkcí hudby, můžeme na základě tohoto klíče rozřadit konkrétní zmínky o hudbě, které se mi podařilo ve starých řeckých bájích vyhledat.

6.2 Konkrétní příklady výskytu hudební tematiky v řeckých bájích

Vybrané příklady jsem čerpala z knih *Starořecké báje* N. A. Kuna a *Staré řecké báje a pověsti* Eduarda Petišky. Knihy jsem zvolila proto, že jsou dle mého názoru dobře použitelné v pedagogické praxi (možnost praktického využití ve výuce je jedním z cílů této práce). Některé zmínky byly v obou knihách téměř shodné, proto je v těchto případech uvedena pouze názornější z verzí. Dále jsem se seznámila také s knihami *Starověké báje* Rudolfa Mertlíka a *Řecké báje* Aleny Ježkové. S ohledem na to, že zmínky nalezené ve všech knihách byly v podstatě shodné, rozhodla jsem se zde uvést vždy pouze jednu z verzí. To, že se ve všech titulech objevují téměř totožné případy výskytu hudební tematiky, považuji za důkaz, že ve zmíněných přebájeních došlo k minimálnímu zkreslení původního pramene. Pomocí roztřídění nalezených zmínek o hudbě do jednotlivých kategorií podle společenských funkcí hudby, se pokusíme zjistit, jakou roli zřejmě hrála hudba v životě obyvatel stovětého Řecka. Příklady budou z důvodu větší vypovídací hodnoty uvedeny formou citací. Kvůli zpřesnění výsledků průzkumu je kategorie ***Hudba spojená s obřadními zvyklostmi, magií, rituály*** rozdělena na ***a. Hudba sloužící k slavnostním ceremoniálům*** a ***b. Magická funkce hudby***. K tomuto rozdělení jsem se rozhodla, protože na základě studia mýtů starého Řecka předpokládám, že magická funkce bude

---

²³ Posilování této funkce hudby můžeme vidět zejména od vzniku opery v 17. století a s rozvojem salónů, koncertních sálů, divadel.

s největší pravděpodobností zastoupena nejhojněji. Domnívám se, že rozdělení této kategorie nám pomůže utvořit si jasnější představu o tom, jaké funkce hudba ve starověkém Řecku zastávala a jaká byla jejich důležitost. V nejnámějších příbězích staré řecké mytologie²⁴ se mi podařilo vyhledat dvacet šest různých zmínek o hudbě. Hudba se objevila v těchto příbězích: **Boj Apollóna s Pýthonem a založení delfské věštírny, Perseova svatba, Eros a Psýché, Dcery Miniovy, Hermés krade Apollónovy krásy, Zéthos, Amfión, Potopa, Nioba, Iáson a Médea, Odysseovy cesty, Království zachmuřeného Háda, Héfaistos, Midas, Sisyfos, Trója, Orfeus a Euridiké**²⁵. N. A. Kuhn zmiňuje hudbu i v charakteristikách některých mytologických postav – **Apollón**²⁶, **Artemis, Poseidón a mořská božstva, Pán**.²⁷ Tyto zmínky jsem též zahrnula do následujícího výčtu.

Nyní přistupme k samotnému rozdělení jednotlivých případů výskytu hudební tematiky do příslušných kategorií. Nejprve se budeme zabývat těmi, ve kterých se *hudba* objevuje *ve spojení s obřadními zvyklostmi, magií a rituály*.

1) Hudba spojená s obřadními zvyklostmi, magií, rituály

V této funkci se hudba objevila ve třinácti z dvaceti šesti případů, což potvrzuje náš předpoklad, že tato společenská funkce hudby hrála ve starověkém Řecku velmi významnou roli. Ve spojení s obřadními zvyklostmi, magií a rituály se hudba objevuje v těchto příbězích: **Boj Apollóna a založení delfské věštírny, Perseova svatba, Erós a Psýché, Dcery Miniovy, Hermés krade Apollónovy krásy, Zéthos a Amfión, Potopa,**

---

²⁴ Seznam prostudovaných bájí viz Přílohy A – Seznam prostudovaných bájí

²⁵ Tuto báji jsem se vzhledem k jejímu rozsahu rozhodla necitovat přímo v textu, neboť je plná zmínek o hudbě. Celá báje je zařazena v přílohách jako Příloha B/1 – Orfeus a Euridiké. Z tohoto důvodu také není započítána do vyhodnocování. Avšak musíme přihlédnout k tomu, že se jedná o jednu z nejzásadnějších zmínek o hudbě ve starých řeckých bájích. V této bájí jednoznačně převažuje magická funkce hudby.

²⁶ Více informací o Apollónovi v přílohách jako Příloha B/2 - Apollón

²⁷ Celá báje je zařazena v přílohách jako Příloha B/3 - Pán

Nioba, Iáson a Médea, Dcery Miniovy a Odysseovy cesty. Zmínky o hudbě v uvedeném kontextu můžeme nalézt také v charakteristice **Poseidóna a mořských božstev** v knize N. A. Kuna.

Z dvanácti nalezených případů se ve čtyřech objevuje hudba jako součást ceremoniálů a v devíti zastává magickou funkci. Nyní se podívejme přímo na citace z příběhů, kde se hudba v této funkci objevila:

a. Hudba slouží k slavnostním ceremoniálům:

- **Boj Apollóna s Pýthónem a založení delfské věštírny**

„Apollón dovedl koráb k přístavu města Kúsy a za zvuků své zlaté kithary vedl plavce úrodnou rovinou do Delf. Učinil z nich první kněze své svatyně.“²⁸

- **Perseova svatba**

„V paláci Kéfově začala velká svatební hostina. Hymén a Éros zažehli své vonné pochodně. Celý palác Kéfeův je ověnčen zelení a květy. Hlasitě se rozléhají zvuky kithar a lyr a hřmí svatební sbory.“²⁹

- **Erós a Psýché**

„Na Olympu se pak slavila slavná svatba. Všichni bohové se na ní sešli. Jedli božský pokrm ambrózii, pili nektar a Múzy jim při hostině líbezně zpívaly.“³⁰

---

²⁸ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 38.

²⁹ tamtéž s. 38

³⁰ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 127

- **Dcery Miniovy**

„Všechny orchomenské ženy odešly z města do stinných lesů a tam písňemi a tanci uctívaly velikého boha.“³¹

b. Magická funkce hudby:

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Poseidón a mořská božstva**

„Poseidonův syn Tritón, který hromovým zvukem své trouby zhotovené z mušle vyvolává strašlivé bouře“.³²

- **Hermés krade Apollónovy krávy**

„Hermés si sedl nedaleko na kámen a začal hrát na lyru. Čarovné zvuky rozezněly se údolím i po písčitém břehu moře. Překvapený Apollón s nadšením naslouchal Hermově hře. Za jeho lyru dal Hermovi ukradené krávy, tak jej okouzly zvuky lyry.“³³

- **Zéthos a Amfión**

„Amfión tak divukrásně hrál na kitharu, že svou hrou i stromy a skály uvedl do pohybu“.³⁴

- **Potopa**

„Také Poseidon odložil trojzubou vidlici, kterou čeřil moře, zavolal svého syna Tritóna a rozkázal mu, aby zatroubil na

---

³¹ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 96

³² tamtéž s. 26

³³ tamtéž s. 60

³⁴ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 164

*obrovskou lasturu. Tritón na ni uměl troubit tak mocně, že naplnil troubením ovzduší celého světa. Zatroubil a vody začaly ustupovat, řeky vstoupily do svých řečišť a moře dostalo opět břehy.*³⁵

- **Nioba**

*„Nioba byla královnou v Thébách a široko daleko nebylo nad ni šťastnější ženy. O jejím manželovi, králi Amfiónovi, a o tom, jak dovede hrát na lyru, hovořili lidé po celém Řecku od jednoho mořského břehu k druhému. Když stavěli v Thébách městské hradby, stačilo, aby král Amfión zahrál na lyru jednu ze svých překrásných písní, a skály se začaly samy trhat a balvany putoval za sladkým zvukem lyry až k Amfiónovi. Před ním se řadily samy a bez cizí pomoci v hradbu.*³⁶

- **Iáson a Médea**

*„U ostrova Sirén by byli plavci málem ztroskotali. Sirény, víly s překrásnými hlasy, seděly na pobřežním skalisku, a když spatřily loď, daly se do tak sladkého zpěvu, že omámení veslaři i kormidelník mimoděk zamířili k nim. Pod vodou se však skrývaly ostré útesy, o něž se už rozbila leckterá loď. Orfeus poznal hrozící nebezpečí. Začal zpívat a hrát na lyru, až zpěvem a hrou přehlušil hlasy Sirén. Kormidelník dal lodi opět správný směr a loď byla zachráněna.*³⁷

---

³⁵ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 13.

³⁶ tamtéž s. 39

³⁷ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 62

- **Dcery Miniovy**

„Náhle se před jejich očima udál zázrak. V paláci se rozlehly zvuky tympanů a fléten, nitě přediva se proměnily ve výhonky vinné révy, na nichž visely těžké hrozny.“³⁸

- **Odyseovy cesty**

„Nejdříve musí uniknout nástrahám, které kladou nebohým plavcům líbezné mořské víly Sirény. Lákají nezkušené lodníky sladkým zpěvem ke svému ostrovu, a zamíří – li koráb za jejich hlasem, ztroskotává na ostrých útesech ukrytých pod hladinou. Sotva byl v dohledu zrádný ostrov, zalepil Odysseus plavcům uši voskem, aby nezaslechli sladký zpěv. Sám se dal pevně připoutat ke stožáru. Tak uslyšel zpěv Sirén, ale provazy mu zabránily vrhnout se do moře a plavat k ostrovu.“³⁹

- **Odyseovy cesty**

„V lesním úvalu našli krásný výstavný dům. Kolem domu obcházeli horští vlci a lvi, ale nesápali se na příchozí. Lísali se k plavcům, jako se lísají psi k navracejícímu se pánu. Z domu zazníval sladký zpěv. Líbezný zpívající hlas patřil kouzelnici Kirké, která v domě bydlila. Sama otevřela Řekům bránu domu a zvala je s úsměvem dovnitř. Řekové neodolali a vešli.“⁴⁰

---

³⁸ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 96.

³⁹ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 158.

⁴⁰ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 154

Další kategorií společenských funkcí, ve kterých se hudba ve starých řeckých bájích objevuje, je hudba jako hudební terapie.

2) *Hudba jako hudební terapie*

V tomto kontextu se hudba objevila ve čtyřech případech z dvaceti sedmi, a to v příbězích: **Iáson a Médea, Království zachmuřeného Háda** a charakteristikách boha **Pána** a bohyně **Artemis**. Hudba ve funkci hudební terapie se v bájích objevila zejména v podkategoriích rekreační a relaxační. V případě zmínky o hudbě v příběhu **Iáson a Médea** můžeme polemizovat o tom, zda se nejedná spíše o funkci magickou. Magická a terapeutická funkce hudby se ve starověku značně prolínaly. Na základě poznatků z hudební psychologie jsem se rozhodla tuto zmínku zařadit do následující kategorie.

- **Iáson a Médea**

„Médea a Iáson vystoupili a pospíchali k Háji. Drak zaslechl kroky a všechno listí v háji se rozechvělo jeho sykotem. Médea se mu blížila a ukolébala draka ke klidu.“⁴¹

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Artemis**

„Když se bohyně lovu unaví, tu spěchá s nymfami do posvátných Delf k svému milovanému bratru, stříbrolukému Apollónu. Tam odpočívá. Za božských zvuků zlaté kithary Apollónovy tančí s Múzami a nymfami.“⁴²

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Pán**

„Sotva jen zaslechnou Nymfy půvabné zvuky pišťaly Panovy, v zástupech spěchají k němu, obklopují jej a záhy veselý

---

⁴¹ tamtéž s. 60

⁴² KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 49.

*průvod tančí po zelené osamělé dolině za zvuků Panovy hudby. Pán se rád sám účastní tance nymf. Když se Pán rozveselí, tu se po lesích na svazích hor rozlehne veselý křik.*⁴³

- **Království zachmuřeného Háda**

*„Ale i do této chmurné krajiny válečných příprav a násilí přitáhl se svým průvodem veselý bůh radosti, volnosti a vína. Bakchos, nebo Dionýsos mu říkali. Přijel do blízkých hájů na vozíku taženém tygry, obklopený družinou mužů a žen, a všichni chválili zpěvem a tancem radosti života.*⁴⁴

3) *Výchovná funkce hudby*

S hudbou ve výchovné funkci se v řecké mytologii nesetkáváme příliš často. V knihách N. A. Kuhna a Eduarda Petišky se mi ji v této funkci nepodařilo najít, avšak v řecké mytologii své zastoupení má. Důkaz jsem objevila v příběhu Hérakla a jeho učitele hudby Lina⁴⁵ uvedený v Zamarovského díle *Bohové a hrdinové antických bájí*. Přestože tato zmínka nebude zahrnuta do vyhodnocení spolu s ostatními, rozhodla jsem se ji zde také předložit. Domnívám se totiž, že je velmi zajímavá pro využití v pedagogické praxi, neboť žáci si takovéto kuriozity velmi dobře pamatují.

---

⁴³ tamtéž s. 103

⁴⁴ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 28.

⁴⁵ Orfeova bratra

- **Héraklés**

„Hodiny hudby a zpěvu mu (Héraklovi) dával bratr samotného Orfea - Linos. Hérakles byl dobrým žákem; jedině, co mu šlo poněkud hůř, byla hra na lyru. Když ho jednou Linos pokáral, Hérakles ho uhodil lyrou tak, že na místě skonil.“⁴⁶

4) Estetická funkce hudby

Hudba ve své čistě estetické funkci se dle mého názoru v řeckých bájích příliš nevyskytuje, ve většině dále uvedených případů budeme přemýšlet, zdali se nejedná o některou z předchozích funkcí. Avšak k zařazení těchto zmínek právě do této kategorie mne vedl fakt, že ve všech případech se jedná o hudbu jako takovou. V estetické funkci se hudba objevila celkem v devíti případech z dvaceti sedmi, a to v příbězích: **Héfaistos, Midas, Sisyfos, Trója, Odysseovy cesty**. Zmínky, ve kterých se hudba objevuje v estetické funkci, nalezneme opět také v charakteristikách božstev N. A. Kuna. Konkrétně v charakteristikách **Poseidóna a mořských božstev, Apollóna a Pána**. Podívejme se opět na konkrétní citace z výše uvedených bájí:

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Poseidón a mořská božstva**

„Nérovny - ozvěna pobřežních skal opakuje zvuky jejich něžného zpěvu podobajícího se tichému šumění moře.“⁴⁷

---

⁴⁶ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. 4., upr. vyd., v Bráně a v Knižním klubu 1. Praha: Brána, 1996, 454 s. ISBN 80-717-6380-2. s. 169

⁴⁷ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 26.

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Apollón**

„Apollón je v čele Múz a doprovází jejich zpěv hrou na svoji zlatou kitharu.“⁴⁸

- **Héfaistos**

„Kolem Hefaista vesele tančily mainady ověnčené břečťanem, s thyrsem v rukou a okolo nemotorně poskakovali opilí satyři. Čadily pochodně, hlasitě se rozléhal zvuk tympanů a smích, hřměly bubny.“⁴⁹

- **Charakteristika božstev N. A. Kuna – Pán**

„Tam pase stáda a hraje na zvučnou píšťalu.“⁵⁰

- **Midas**

„Král (Midas) byl rád, že se zbavil hrozného daru, a zlato už nechtěl ani vidět. Raději se procházel po lukách a hájích a naslouchal, jak Pan, bůh pastvin a ochránce stád, hraje na syrinx, na rákosovou píšťalu.“⁵¹

- **Midas**

„Kozonohý, rohatý bůh Pan, celý pokrytý srstí, poskakoval po lesích, honil se za nymfami a plašil pocestné. A když

---

⁴⁸ tamtéž s. 40

⁴⁹ KUN, N. A. *Legendy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 74.

⁵⁰ tamtéž s. 103

⁵¹ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 34

*usedl do stínu stromu, pískal na svůj nástroj o sedmi píšťalách samé veselé písničky.*⁵²

- **Sisyfos**

*„Už voněly v hodovní síni pečené volské kýty a číše se plnily sladkým vínem. Síň zvučela hovorem a u ohniště usedl slepý pěvec s lyrou.*⁵³

- **Trója**

*„Paris sedával uprostřed stáda, hrával na píšťalu a dával pozor, aby se mu ovce nezatoulaly do lesa. Jednou právě pozvedal píšťalu k ústům, když se před ní náhle objevily tři krásné bohyně.*⁵⁴

- **Odysseovy cesty**

*„Aby náhlé ticho v paláci nebudilo v kolemjdoucích podezření, vymyslel si Odysseus lest. Prikázal pěvci hrát na loutnu veselé písně a služebnictvu vystrojil slavnost. Kdo nyní šel okolo paláce, domníval se, že hýření ženichů pokračuje.*⁵⁵

V mnoha případech není zcela jednoznačné, kterou funkci zde hudba zastává. Funkce se často prolínají, přesto jsem se snažila zařadit každý příklad do kategorie podle funkce, jež v daném případě dle mého názoru převládá. Z předchozího průzkumu příběhů

---

⁵² tamtéž s. 34

⁵³ tamtéž s. 99

⁵⁴ tamtéž s. 132

⁵⁵ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 175.

řecké mytologie vychází, že podle očekávání nejdůležitější funkcí hudby ve starověkém Řecku byla *hudba spojená s obřadními zvyklostmi, magií, a rituály*. V této funkci se hudba objevila celkem ve třinácti z dvaceti šesti případech, nejčastěji ve spojení s magií. Druhou nejčastější funkcí, ve které se hudba objevovala, byla *estetická funkce hudby*. V té se hudba objevila v devíti případech z dvaceti šesti. Tento fakt můžeme brát jako potvrzení našich představ o tom, jak důležitou roli hrálo krásno v životě Řeků. Nezanedbatelný význam ale podle všeho ve starověkém Řecku měla i *terapeutická funkce hudby*. Vyskytovala se zejména v kontextu s relaxací a rekreací. V této funkci se v řeckých bájích hudba objevila celkem čtyřikrát. Zastoupena zde byla i *výchovná funkce hudby*.

Zjistili jsme, že v příbězích staré řecké mytologie jsou zastoupeny všechny hlavní společenské funkce, které hudba zastává dodnes. Na základě toho můžeme usuzovat, že řecká společnost byla ovlivňována hudbou velmi podobně jako společnost dnešní. Avšak tento stručný exkurz do řecké mytologie nám podává jen orientační výpověď o tom, jak to s hudbou ve starověkém Řecku pravděpodobně bylo (rozsah průzkumu musel být přizpůsoben cílům a rozsahu bakalářské práce). Jak jsem již zmínila, musíme také brát ohled na to, že jednotlivé funkce se v mnohých případech prolínaly, což značně komplikuje vyhodnocování. Na základě nalezených zmínek si můžeme vytvořit představu o tom, jaké společenské funkce v kultuře starověkého Řecka hudba zastávala. Za povšimnutí stojí i skutečnost, že obraz o řecké hudbě, získaný tímto průzkumem mytologie, se velmi podobá celkovému obrazu, který se podařilo vědcům poskládat na základě dalších pramenů.⁵⁶ Z toho můžeme usuzovat, že řecké báje jsou velmi vděčným a spolehlivým zdrojem pro čerpání informací o starořecké společnosti.

Dalším zajímavým jevem, týkajícím se hudby, který lze z řeckých bájí vyčíst, je **soupeření v hudbě**. Tento fenomén se ve starých řeckých bájích objevuje hned několikrát. To je dle mého názoru dostatečným důkazem určité důležitosti této funkce hudby, jež však nezapadá do našeho předchozího rozdělení. Proto se na ni zaměříme až zde, po

---

⁵⁶ K tomuto závěru jsem došla na základě studia dějin hudby na Konzervatoři Plzeň, Katedře hudební kultury pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a Katedře historie pedagogické fakulty tamtéž.

vyhodnocení důležitosti jednotlivých funkcí hudby. Podle všeho se nejednalo o okrajovou záležitost. Soupeření v hudbě bylo velmi důležitou a oblíbenou součástí mnohých významných starořeckých slavností. Známymi hudebními rivaly v řeckých bájích byli například Apollón a Pan, Apollón a Marsyas. Podívejme se nyní konkrétně na tyto dva příběhy:

Apollón verzus Pan (Pán)

- *„Pan viděl, jak se jeho písničky líbí, a začal se domýšlet, že hraje lépe, než vůdce Múz Apollón. Vyzval proto božstvo pohoří Tmólos, aby rozsoudilo, kdo hraje lépe, zda on, nebo Apollón. Tmólos svolil a odhrnul z obrovských uší větve prastarých stromů. Nejprve zahrál bůh Pan divokou barbarskou písničku. Na okraji lesa stál král Midas a s potěšením naslouchal zvukům píšťal, které se překřikovaly jako štěbetavé hlasy ptáků, hvízdaly jako vítr ve skalách a poskakovaly vzduchem jako vlnky řek po kamenech. Pan dohrál a Tmólos vyběhl boha Apollóna. Apollón odhrnul nachovou řízu a uchopil levicí nádhernou lyru. Měkce udeřil do strun a struny začaly lahodně zpívat. Ztichlým večerem se nesly k nebi sladké tóny, jako by se vznášely na jemných stříbrných perutích. Tmólos dojat Apollónovou písní vyběhl Pana, aby před jeho lyrou sklonil svůj syrinx. Apollónovy nebeské písně zvítězily nad Panovými písničkami.“⁵⁷*

Vítězství Apollóna nad Panem však nebylo jeho jediným vítězstvím. Druhý Apollónův rival za svoji troufalost zaplatil mnohem vyšší cenu.

---

⁵⁷ PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9. s. 34

Apollón verzus Marsýas

- Satyr Marsýas našel flétnu, kterou odhodila bohyně Pallas Athéna, když zjistila, jak jí znetvořuje tvář. Marsýas se na ni naučil hrát tak krásně, že jej všichni chválili. Satyr pod vlivem lichotek zpychl do té míry, že se opovážil vyzvat boha Apollóna k hudebnímu souboji. Apollón výzvu přijal, ale uražen satyrovou troufalostí si vymínil, že vítěz bude moci poraženého stáhnout z kůže. Apollón podle očekávání souboj vyhrál a tak Marsýas přišel nejen o svou hrdost, ale také o kůži.⁵⁸

---

⁵⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. 4., upr. vyd., v Bráně a v Knižním klubu 1. Praha: Brána, 1996, 454 s. ISBN 80-717-6380-2. V tomto případě se nejedná o přímou citaci, nýbrž pouze o parafrázi.

7 POSTAVY ŘECKÉ MYTOLOGIE SPJATÉ S HUDBOU

Po seznámení se s funkcemi hudby v řecké mytologii se nyní zaměříme na postavy řeckých bájí, které jsou přímo spjaty s hudbou. Následující kapitola je přehledem postav řecké mytologie, v jejichž životě hudba hrála nějakou roli. K jednotlivým postavám jsem se pokusila vyhledat hudební díla, která jsou jimi inspirována. V případě, že se mi takovéto skladby podařilo najít, připojila jsem pod charakteristiku dané postavy jejich seznam. Hlavním zdrojem informací uvedených v této kapitole je kniha *Bohové a hrdinové antických bájí* doktora Vojtěcha Zamarovského. Zde jsem našla informace o následujících postavách spjatých s hudbou:

Aiódé, Amfíon, Apollón, Dafnis, Dionýsos, Erató, Hermés, Hyagnis, Linos, Marsyás, Múzy, Néreovny, Olympos, Orfeus, Pán, Polyhymnia, Satyrové, Sirény, Thamyris, Trítón

Podívejme se blíže na jednotlivé postavy:

Aiódé

Múza zpěvu, byla dcerou nejvyššího boha Dia a bohyně umění Mnémosyny. Jelikož je počet Múz a jejich rozdělení výsledkem poměrně dlouhého vývoje, mohou se tyto údaje v různých pramenech lišit. Z tohoto důvodu se v pramenech s Aiódé můžeme setkat pouze zřídka. Bližší informace o Múzách jsou uvedeny pod heslem Múzy.

Amfíón

Syn nejvyššího boha Dia a jeho milenky Antiopy. Amfíón byl slavným thébským králem a slavným hudebníkem. Na rozdíl od svého bratra Zétha byl jemný a tichý a ze všeho nejraději měl hudbu. Když hrál na svou zlatou lyru i stromy tančily, s její pomocí dokázal pohybovat i kameny a být tak nápomocen při stavbě hradeb města Théby.

Hudební díla inspirovaná Amfiónem:

Amfiónův příběh byl velmi oblíbeným tématem v baroku a rokoku, tato díla se však dnes se již příliš často nehrají. Zřejmě proto se mi nepodařilo dohledat konkrétní příklady z těchto období.

- poema *Amfión* – Artur Honegger (1931)

Apollón

Syn nejvyššího boha Dia a Titánky Léty. Byl jedním z nejstarších z řeckých bohů. Lidé ho znali jako boha světla, slunce, ochránce života a pořádku, neomylného střelce a věštce. Apollón byl nositelem radosti a dobré nálady všech bohů na Olympu. Jako uznávaný vůdce Múz vždy přicházel v čele průvodu těchto bohyň krásných umění. Nikdo na světě, včetně bohů, neuměl krásněji hrát na lyru. Když hrál, utichal dokonce i bůh války, Áres. Apollón zaujímal na Olympu velmi významné místo, díky čemuž se stal hrdinou mnoha bájných příběhů. Několikrát byl vyzván k hudebnímu klání, ze kterého pokaždé vyšel jako vítěz. K nejznámějším Apollónovým vyzyvatelům patří Satyr Marsýas a bůh lesů a pastýřů Pán. Své hudební nadání Apollón předal i svým potomkům, z nichž se nejvíce proslavil thrácký pěvec Orfeus. Za Apollónova syna se považoval také hudebník Linos.

Hudební díla inspirovaná Apollónem:

- *Hymnus na Apollóna*
  - 7. století př. n. l. připisovaný Homérovi
  - 3. století př. n. l. Kallimachos
  - dva hymny z 1. - 2. století př. n. l. obsahující první známé značky pro melodii
- balet *Apollón Músagetés* – Igor Stravinskij (1927)

Dafnis

Syn boha Herma a některé z nymf. Dafnis vynalezl nový hudební žánr – pastýřskou píseň. Díky tomu se stal hrdinou mnoha pověstí a písní řeckého folklóru.

Hudební díla inspirovaná Dafnidem:

- *Dafnis a Chloé*
  - choreografická symfonie Maurice Ravel (1911)
  - symfonická báseň Saint-Saëns (1835 – 1921)⁵⁹
  - opereta Jacques Offenbach (1860)

Dionýsos

Syn nejvyššího boha Dia a Semely, dcery thébského krále Kadma. Dionýsos byl jako bůh vína a vinařství velmi oblíben. Přestože sám nebyl hudebníkem, uvádím ho zde kvůli významu Dionýsových oslav (dionýsií, bakchanálií). Závěrečná představení těchto oslav, v nichž zpíval sbor pěvců oblečených do kozlí kůže s doprovodem tance. se stala velmi významnými v dějinách hudby. Spolu s veselými žertovnými písněmi, které byly též součástí dionýsií, dala vzniknout antickému dramatu a tím i opeře.

Hudební díla inspirovaná Dionýsem:

- opera *Bakchova slavnost* – A.S.Dargomižskij (polovina 19. století)
- opera *Dionýsos* - C. Debussy (1904)
- opera *Bakchus* – J. F. Massenet (1909)
- *Bakchův průvod* z baletu *Sylvia* – L. Delibe (1876)
- lidová zpěvohra *Žebravý Bakchus* – E. F. Burian (1938)

---

⁵⁹ Přesné datum, kdy dílo vzniklo, se v tomto případě nepodařilo dohledat, proto uvádím alespoň období skladatelova života.

Erató

Dcera nejvyššího boha Dia a bohyně Mnemosyny, Múza milostného básnictví – milostných písní.

Hermés

Byl synem nejvyššího boha Dia a Plejády Máie. V řecké mytologii je znám především jako posel bohů. Hermés byl také a průvodcem mrtvých do podsvětí, bohem obchodníků, řečníků, vynálezců, poutníků, cestovatelů, podvodníků a zlodějů. Byl nejjobratnější, nejvynalézavější a nejlstivější ze všech olympských bohů a své schopnosti dokázal už v první den svého života. Ještě ten den, kdy se Hermes narodil, vylezl z kolébky a z želvího krunýře a tří větévek, vyrobil první lyru a naučil se na ni hrát. Odpoledne ukradl padesát krav bohu Apollónovi a dostal se kvůli tomu před soud k samotnému Diovi. Avšak důvtipný Hermés v tu chvíli začal hrát tak krásně na lyru, že po ní zatoužil sám Apollón a výměnou za ni mu dal oněch padesát krav. Tak Hermés díky hře na svou lyru unikl trestu. Jako náhradu za lyru si Hermés vymyslel pastýřskou píšťalu, na kterou hrával, když pásł své stádo. Podle některých autorů byl Hermés otcem dalších hudebníků vyskytujících se v řeckých bájích - Pána a Dafnida.

Hudební díla inspirovaná Hermem:

- symfonie *Hermés* – Josef Haydn (1732 – 1809)⁶⁰
- zpěvohra *Hermés* – Pavel Vranický (1793)

---

⁶⁰ V tomto případě se nepodařilo dohledat přesný rok, kdy dílo vzniklo, proto uvádím alespoň období skladatelova života.

Hyagnis

Hudebník z průvodu bohyně Kybelé „velké matky bohů“, se kterým podle některých bájí tato bohyně zplodila slavného flétnistu Marsyáse.

Linos

Jméno dvou synů boha Apollóna, kteří v některých verzích mýtů zčásti splývají. Zde se zaměřím na syna, jež Apollón zplodil s jednou z Múz, Uranií, nebo Kalliopé. Linos byl zřejmě bratrem slavného pěvce Orfea, kterého prý naučil hudebnímu umění. Stal se též učitelem mladého Hérakla, protože v mytických dobách patřily hudba a zpěv k všeobecnému vzdělání. Hérakla tento předmět nebavil, a když ho jednou Linos káral, uhodil ho lyrou do hlavy tak silně, že učitel na místě skončil.

Marsyás

Byl Satyr z Frygie, který neuváženě vyzval boha Apollóna k hudební soutěži. Jeho původ není zcela jistý. Podle nejčastější genealogie byl synem bohyně Kybelé a říčního boha Oiagra z Thrákie. Jako jeho otec se však uvádí také hudebník Hyagnis z Kybelina doprovodu, nebo vynálezce flétny Olympos. Marsiův původ pro nás však není podstatný. Důležité je, že Marsyás našel flétnu, kterou zahodila bohyně Pallas Athéna. Ta zjistila, že když na ni hraje, její tvář se nehezky zkříví. Záhy se na ni naučil hrát i Marsyás. Hrál tak krásně, že jej všichni chválili, až z toho zpyšněl a vyzval na souboj samotného Apollóna. Apollón výzvu přijal, ale byl velice dotčen Marsyovou troufalostí a tak si vymínil, že vítěz bude smět poraženému zaživa stáhnout kůži z těla. Apollón samozřejmě zvítězil a tak troufalého Marsyáse neminul krutý trest.

Hudební díla inspirovaná Marsyem:

balet *Marsyás* – Carl Orff (1895 – 1982)⁶¹

---

⁶¹ V tomto případě se nepodařilo dohledat přesný rok, kdy dílo vzniklo, proto uvádím alespoň období skladatelova života.

Múzy

Byly dcery nejvyššího boha Dia a bohyně paměti a umění Mnemosyny. Podle nejrozšířenější verze bylo Múz devět. Avšak jejich počet a rozdělení se vyvíjelo poměrně dlouhou dobu a tak se u jednotlivých autorů počet Múz a jejich rozdělení může lišit. Múzy spojené s hudbou jsem v této kapitole zařadila jako samostatná hesla, kde se jim věnuji podrobněji, proto zde připojím pouze stručný výčet tradičního rozdělení Múz.

- Kalliopé – Múza epického básnictví
- Euterpé – Múza lyrického básnictví
- Erató – Múza milostného básnictví
- Thaleia – Múza komedie
- Melpomené – Múza tragédie
- Terpsichoré – Múza tance
- Kleió – Múza dějepisectví
- Úrania – Múza astronomie

Někdy bývá mezi Múzy řazena i básnířka Sapphó, ale jedná se spíše o poctu první ženě, která se proslavila na poli poezie.

Néreovny

Dcery mořského boha Nérea a jeho manželky Dóridy. Néreovny byly mořské nymfy (nižší bohyně), které obývaly moře blízko u břehů. Jejich počet je sporný, podle různých autorů bylo Néreoven čtyřicet čtyři až sto. Žily ve stříbrných jeskyních na dně moře a věnovaly se především zpěvu a tanci. Jejich zpěv údajně připomínal zvuk šumění moře.

Olympos

Byl mytický pěvec z Frygie, který vynalezl flétnu. Jeho původ není zcela jasný. Olympos bývá spojován se Satyrem Marsyásem, není však jisté, zda byl Marsyás otcem Olympa, či naopak. Olympos byl zřejmě jedním z hudebníků ve službách bohyně Kybely. Jeho hudba prý měla omamný a léčivý účinek. Avšak vynález flétny je v některých mýtech

přisuzován bohyni Pallas Athéně. Původ tohoto nástroje tak podle řecké mytologie není zcela jednoznačný.

Orfeus

Byl synem boha Apollóna a Múzy Kalliopy. Orfeus byl největším pěvcem a hudebníkem, se kterým se můžeme v řecké mytologii setkat. Když rozezvučel lyru a zazpíval píseň, ptáci se k němu slétali a zvěř vycházela z lesních houštin, stromy a skály se hýbaly, aby mu mohly být blíže. Vlk ležel vedle beránka, osika nehnula jediným listem, ba ani listnatý platan nevrhal stín na polní kvítek, v celé přírodě zavládl soulad a mír.

Stejně jako svým uměním, proslul Orfeus i láskou ke své ženě Euridice. Když Euridika zemřela, vydal se ji zachránit do podsvětí. Kouzlem své hudby obměkčil převozníka Chárona, aby jej převezl přes podsvětní řeku Stygu, aby mohl pokorně předstoupit před Háda a jeho manželku Persefonu. Orfeus jim zazpíval píseň o své lásce k Euridice a požádal je, aby mu ji vrátili. V případě, že by jeho žádosti nevyhověli, prosil, aby mohl zůstat v podsvětí, aby alespoň mohl žít v blízkosti Eurydičina stínu. Orfeova píseň dojala celou podsvětní říši. Tantalos zapomněl na žízeň a hlad, Sísyfos přestal valit svůj balvan, Ixiónovo kolo se zastavilo, dokonce v očích nelítostných Erinií se zaleskly slzy. Když Hádes viděl, že i jeho manželka se rozplakala, slíbil Orfeovi, že jeho žádosti vyhoví. Orfeus se však nesměl za Euridikou ohlédnout, dokud oba nespátrí světlo světa. Orfeus s podmínkou souhlasil a po celou cestu statečně odolával pokušení ohlédnout se, zda ho Euridika následuje. Avšak těsně před prahem říše živých Orfeus nevydržel a ohlédl se, jestli Euridika nezboudila, či neklesla únavou. Zahlédl už pouze její odcházející stín. Sám se stal příčinou její smrti. Marně prosil Chárona, aby jej znovu převezl na druhý břeh Stygu. Orfeus s Euridikou se znovu setkaly až za čtyři dlouhé roky, kdy se Orfeus musel rozloučit se svým životem. Byl rozmačkán thráckými ženami ze vzteku, že se po Euridičině smrti vyhýbal všem ženám. Stalo se tak při Bakchově slavnosti. Když ho ženy spatřily, začaly po něm házet kamení. Kameny se však, dojaty Orfeovým zpěvem, zastavovaly a tak se ženy na Orfea vrhly a roztrhaly ho. Orfeovu hlavu a lyru potom ženy hodily do řeky Hebr. Celá příroda byla zděšena z pěvcovy hrůzné smrti.

Některé verze mýtů o Orfeovi se s jeho smrtí nesmířily a vypráví o tom, že se zachránil a svůj život dožil v zemi Hyperboreů, nad kterou nikdy slunce nezapadá. Podle

jiných odnesly prý vlny jeho hlavu a lyru na ostrov Lesbos, kde se pak znovu zrodil lyrický zpěv.

Hudební díla inspirovaná Orfeem:

- opera *Orfeus* – Claudio Monteverdi (1607)
- opera *Orfeus a Euridika* – Christoph Willibald Gluck (1762)
- symfonická báseň *Orfeus* – Ferenc Liszt (1854)
- opereta *Orfeus v podsvětí* – Jacques Offenbach (1858)
- opera *Orfeus a Euridika* – Ernst Křenek (1926)
- opera *Orfeovo utrpení* – Darius Milhaud (1931)
- symfonická skladba *Orfeus a Rhodopa* – C. Cvetanov⁶²
- *Orfeův koncert* – P. Fernando (1953)
- *Ohlednutí Orfeovo* – L. Matoušek (1973)
- balet *Orfeus* – Igor Stravinskij (1947)
- *Orfeus a Euridika* – T. Andrašovan (1949)

Pán (Pan)

Byl synem nymfy Dryopy a boha Herma, nebo Nymfy Oineidy a nejvyššího boha Dia. Pán je bohem lesů, lovců a pastýřů. Po proniknutí řecké mytologie do římské kultury postupně splynul se starým bohem Faunem. Když Pána jeho vlastní matka po narození viděla, vyděsila se a uprchla. Pán se totiž narodil s kozlíma nohama, rohama a s dlouhými vousy. Naštěstí se ho ujal posel bohů Hermés a odnesl ho na Olymp. Pán na Olympu dlouho nesetřval, bohové se mu totiž kvůli jeho vzhledu smáli, a proto uprchl do arkadských lesů. Zde opuštěný vyrostl. Nemilejšími společníky mu byli Satyrové a nymfy. Pán se nejraději věnoval pasení dobytka a hře na píšťalu., často se také přidával k družině

---

⁶² Celá jména skladatelů nejsou uvedena v případech, ve kterých se mi je nepodařilo dohledat.

boha Dionýsa. Příběhy o Panovi nejsou příliš šťastné, většina z nich se týká jeho milostných neúspěchů. Jedním z nejznámějších je příběh o tom, jak se Pán zamiloval do krásné nymfy Sýringy, která aby mu unikla, skočila do vody a proměnila se v rákos. Pán si z tohoto rákosu vyrobil flétnu a nazval jí Sýringou a hrál na ni truchlivé písně. Známý je také příběh o hudebním klání Pána a Apollóna, ve kterém zvítězil Apollón se svou zlatou lyrou.⁶³

Hudební díla inspirovaná Pánem:

- kantáta *Spor mezi Apollónem a Pánem* – Johann Sebastian Bach (1731)
- klavírní suita *Pan* – Vítězslav Novák (1910)
- kus pro sólovou flétnu *Syrinx* – Claude Debussy (1913)
- symfonická báseň *Pan* – V. Ambros

Polyhymnia

Dcera nejvyššího boha Dia a bohyně Mnemosyny. Polyhymné byla Múzou sborového zpěvu.

Satyrové

Byli horší a lesní démoni, průvodci boha Dionýsa. Mnozí za svého otce prohlašovali Dionýsa, nebo Herma. Jejich hlavním zájmem byly ženy, víno a hudba. S oblibou hráli na flétny, sýringy, cimbály a dudy.

---

⁶³ Příloha B/3 Pán (Pan)

Sirény

Byly dcery říčního boha Achelóa a Múzy Terpsichory. Sirény měly ptačí tělo a lidskou hlavu. Jejich počet se u různých autorů liší. V jednom se ale všichni shodují. Tyto bytosti vynikaly svým krásným hlasem, čemuž odpovídají i jména některých z nich-

- Aglaiofoné = Jasnohlasá
- Thelxepeia = Okouzlující
- Peisinoé = Lichotící
- Molpé = Zvědavá

Sirény byly velice pyšné a vyzvaly na hudební souboj samotné Múzy, kterým samozřejmě podlehly. Múzy jim za trest nechaly narůst křídla, a tak se z krásných žen staly obludy s ptačím tělem. Sirény se za své vzezření velmi styděly a tak se přestěhovaly na skalnatý ostrov nedaleko Skyilly a Chabridy, na který zpěvem lákaly námořníky, aby je mohly následně zardousit a vysát. Podle druhé, mladší verze, Sirénám přičarovala křídla Afrodité, protože byly opakem přelétavých žen a nebyly přístupné lásce. Zmínku o Sirénách můžeme najít například v příběhu o Argonautech, kteří vábení zpěvu Sirén unikli jen díky tomu, že je svou hudbou přehlušil Orfeus. Jejich nástrahám odolal také Odysseus se svými druhy, protože měli uši zalité voskem, aby neslyšeli jejich zpěv. Sám Odysseus se nechal přivázat ke stožáru, aby nepodlehł jejich vábení. Jinak se nikomu nepodařilo odolat jejich hlasu. Jakmile se k Sirénám kdokoliv přiblížil, neminul ho krutý osud. Původně byly Sirény označovány také jako „Múzy podsvětí“

Hudební díla inspirovaná Sirénami:

- Symfonie *Sirény* – Claude Debussy (1899)

Thamyris

Byl thrácký pěvec hrdinských písní, druhý po Orfeovi. Thamyris se velmi rád svým uměním chlubil. Jednou se nechal slyšet, že by zvítězil i nad samotnými Múzami. Múzy se urazily a potrestaly Thamyrise slepotou a hluchotou. Aby toho nebylo málo, připravily pěvce i o jeho krásný hlas.

Tritón

Byl synem boha moře Poseidóna a jeho manželky Amfitríty. Sám Tritón byl také mořským bohem. Pomocí trubení na obrovskou zakřivenou mušli ovládal moře. Když zatroubil prudce, moře se rozbouřilo. Když zatroubil tiše, uklidnila se i ta nejprudší bouře.

V neznámějších řeckých bájích jsem našla celkem dvacet postav spojených s hudbou. Dle mého názoru je tento fakt dalším z nesporných důkazů toho, že hudba byla pro staré Řeky opravdu velmi významná. Ve většině uvedených případů byla hudba zdrojem čarovné moci a umožňovala „hudebníkům“ vykonat nevídané činy. Průzkum, zaměřený na konkrétní postavy spjaté s hudbou, potvrzuje výsledky předchozího. Nejdůležitější funkcí hudby v řecké mytologii byla nesporně funkce magická. Ovšem v příbězích výše zmíněných postav se také velmi často vyskytují hudební klání (Apollón verzus Pan, Apollón verzus Marsýas, Múzy verzus Sirény, Múzy verzus Thamýris).

8 NEJČASTĚJI ZHUDEBŇOVANÁ TÉMATA ŘECKÝCH BÁJÍ

Přistupme nyní k uvedení nejčastěji zhudebňovaných témat vycházejících z řecké mytologie. Vzhledem k rozsahu práce, šířce tématu a úmyslu zabývat se touto problematikou dále v práci diplomové, **se zde zaměřím pouze na shrnutí skladeb uvedených v souvislosti s postavami, jejichž bájný život byl spjat s hudbou.** Tato kapitola bude shrnutím a zhodnocením poznatků týkajících se konkrétních děl uvedených v kapitole předešlé. Vzhledem k tomu, že skladby byly v předchozí kapitole rozříděny podle postav, kterými byly inspirovány, rozhodla jsem se je tentokrát seřadit chronologicky a rozřídít podle slohů. Vzniklý seznam nám pomůže utvořit si představu o vývoji popularity jednotlivých postav v průběhu celé historie hudby. Současně je také důkazem, že hrdinové starých řeckých bájí stali inspirací hudebních skladatelů napříč celými dějinami hudby od starověku až po dobu nedávno minulou. Skladby zde uvedené jsem čerpala převážně z knihy doktora Vojtěcha Zamarovského *Bohové a hrdinové antických bájí* a doplnila o další, z přednášek dějin hudby na Konzervatoři Plzeň a Katedře hudební kultury pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Tento přehled jsem se s ohledem na jeho rozsah rozhodla zařadit přímo jako součást kapitoly (místo do příloh). Učinila jsem tak proto, že se dle mého názoru, jedná o zajímavý průřez dějinami hudby a o přímý důkaz toho, že staré řecké báje inspirovaly hudební skladatele napříč všemi epochami od starověku dodnes.

Starověk

- 7. stol. př. n. l – Homér⁶⁴ – Hymnus na Apollóna
- 3. stol. př. n. l - Kallimachos – Hymnus na Apollóna
- 1. až 2. stol. př. n. l – autor neznámý – Hymnus na Apollóna – obsahuje první známé značky pro melodii

Baroko

- 1607 – Claudio Monteverdi – opera Orfeus

---

⁶⁴ Homérovo autorství není zcela jisté

- 1731 – J. S. Bach – kantáta Spor mezi Apollónem a Pánem

Klasicismus

- (1732 – 1809)⁶⁵ – Joseph Haydn – Hermés
- 1762 – Ch. W. Gluck – opera – Orfeus a Euridika
- 1791 – Joseph Haydn – Orfeus a Euridika
- 1793 – Pavel Vranický – zpěvohra Hermés

Romantismus

- (1835 – 1921)⁶⁶ – Camile Saint-Saëns – symfonická báseň Dafnis a Chloé
- 1854 – Ferenc Liszt – symfonická báseň Orfeus
- 1858 – Jacques Offenbach – opereta Orfeus v podsvětí
- 1860 – Jacques Offenbach – opereta Dafnis a Chloé
- 1867 – A. S. Dargomižskij – opera Bakchova slavnost
- 1876 – Leo Delibe – Bakchův průvod z opery Sylvia
- 1895 – 1982 – Carl Orff – balet Marsyás

Impresionismus

- 1899 – Claude Debussy – symfonie Sirény
- 1904 – Claude Debussy – opera Dionýsos
- 1909 – J. F. Massenet – opera - Bakchus (romantismus)
- 1910 – Vítězslav Novák – klavírní suita Pan
- 1911 – Maurice Ravel – choreografická symfonie – Maurice Ravel

---

⁶⁵ V tomto případě se nepodařilo dohledat přesný rok, kdy dílo vzniklo, proto uvádím alespoň období skladatelova života.

⁶⁶ Tentýž případ

- 1913 – Claude Debussy – kus pro sólovou flétnu Syrix

20. století

- 1926 – Ernst Křenek – opera Orfeus a Euridika
- 1927 – Igor Stravinskij – balet Apollón Músagétes
- 1931 – Artur Honegger – poema Amfión
- 1931 – Darius Milhaud – opera Orfeovo utrpení
- 1938 – E. F. Burian – lidová zpěvohra Žebravý Bakchus
- 1947 – Igor Stravinskij – balet Orfeus
- 1949 – T. Andrašovan – Orfeus a Euridika
- 1953 – P. Fernando – Orfeův koncert
- 1973 – L. Matoušek – Ohlédnutí Orfeovo

V předchozím seznamu je uvedeno celkem třicet dva hudebních děl inspirovaných postavami starých řeckých bájí, které se zde objevují v souvislosti s hudbou. Nejstarší je Hymnus na Apollóna pocházející ze 7. století před naším letopočtem, jehož autorem je s největší pravděpodobností Homér⁶⁷. Nejmladším dílem, které se mi, s přihlédnutím na stanovená kritéria, podařilo dohledat je Ohlédnutí Orfeovo, jehož autorem je skladatel Lukáš Matoušek. Postavou, která byla nejčastější inspirací hudebních skladatelů, je Orfeus, jemuž bylo věnováno jedenáct z vybraných třiceti dvou skladeb. O druhé místo se s pěti hudebními zpracováními dělí Apollón a Dionýsos⁶⁸. Velkou inspirací hudebních skladatelů, především impresionistů, byl také bůh lesů Pan.

---

⁶⁷ Homérovo autorství není zcela jisté

⁶⁸ Dionýsos = Bakchus

9 HUDEBNÍ NÁSTROJE VYSKYTUJÍCÍ SE V ŘECKÝCH BÁJÍCH

Velký význam v antickém Řecku měly také hudební nástroje. Často jim byla přisuzována až magická moc. Podívejme se proto na to, které z těchto nástrojů se objevují v řeckých mýtech. Většina informací použitých v této kapitole jsem čerpala z Encyklopedie hudebních⁶⁹ nástrojů Berta Olinga⁷⁰ a Heinze Wallische⁷¹.

S přihlédnutím k dnešnímu rozdělení hudebních nástrojů můžeme říci, že největší oblibě se podle řeckých bájí těšily nástroje strunné drnkací, dřevěné dechové a bicí. Nyní přistupme k samotnému rozdělení a představení konkrétních hudebních nástrojů, které se objevují v řeckých bájích:

Strunné nástroje

Cimbál

Cimbál je strunný úderný deskový nástroj, na který se hraje paličkami. Zřejmě se vyvinul ze specifického druhu citery. Předchůdce cimbálu, jež se nazýval santúr byl podle všeho používán již v Babylónské⁷² a Perské říši⁷³. Odsud se rozšířil do ostatních částí světa a tak se dostal až do starověkého Řecka. V řeckých bájích na cimbály hrávali satyrové.

➤ Příloha C/1 - santúr

Kithara

---

⁶⁹ OLING, Bert a Heinz WALLISCH. *Encyklopedie hudebních nástrojů*. 1. vyd. Překlad Jiřina Holeňová. Čestlice: Rebo, 2004, 256 s. ISBN 80-723-4289-4.

⁷⁰ Bert Oling je uznávaný nizozemský historik a hudební kritik.

⁷¹ Heinz Wallisch je Nizozemský literární kritik a lexikograf.

⁷² Počátek Babylonské říše - 24. stol. př. n. l.

⁷³ Počátek staré Perské říše se datuje cca od roku 550 př. n. l..

Kithara byla strunný drnkací nástroj podobný lyře. Na rozdíl od ní však měla více strun a byla většinou nástrojem profesionálních hudebníků. Rezonanční skříň kithary tvořil truhlářský výrobek z latěk, jehož vrchní i spodní strana byly ploché. Ladění kithary se provádělo pomocí malých páček.

➤ Příloha C/2 - kithara

Lyra

Lyra je typickým starořeckým nástrojem. Do této oblasti se zřejmě dostala ze Sumeru. Objevovala se v mnoha tvarech a dalo se na ni hrát rozličnými způsoby. V antickém Řecku byla lyra spíše nástrojem pro amatéry, profesionální hudebníci hrávali na její vícestrunnou variantu – kitharu (lyra měla 8 strun, kithara 12). Její původ je spojován s bohem Hermem:

„U samé jeskyně spatřil želvu, sebral ji a z želvího štítu a tří větévek udělal první lyru, na niž napjal sladce zvučící struny.“⁷⁴

Tento nástroj má v řecké mytologii nejvýznamnější místo ze všech. Pomocí lyry získal Hermés své stádo krav, Amfión postavil hradby města Théby, Orfeovi pomohla vysvobodit Euridiku a zachránit Argonauty. Avšak nejjasnějším důkazem výsadního postavení tohoto nástroje je fakt, že zlatá lyra byla nástrojem samotného vůdce Múz, Apollóna. Výuka hry na lyru byla ve starověkém Řecku samozřejmou součástí vzdělávání.

➤ Příloha C/3 - lyra

---

⁷⁴ KUN, N.A. *Legends i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 59.

Dechové nástroje

Dudy

Nástroj tvořený melodickou píšťalou opatřenou jednoduchým, nebo dvojitým plátkem a vakem z vydělané zvířecí (nejčastěji kozlí) kůže. Pomocí tohoto vaku je do píšťal vháněn vzduch a tím vzniká typický ječivý zvuk. Dudy s největší pravděpodobností vznikly ve starověké Indii. Zmínky se nám dochovaly i ze starověkého Řecka a Říma. Na dudy⁷⁵ údajně hrával i římský císař Nero. Na tento nástroj podle všeho hrávali i příslušníci římských císařských legií. Je zajímavým paradoxem, že v řecké mytologii byli hráči na dudy satyrové, jež sami měli mnoho kozlích rysů.

- Příloha C/4 – starověké dudy

Flétna

Flétna je nejstarším bezplátkovým dechovým nástrojem. První zmínky o tomto nástroji pocházejí z východní Asie a jsou staré tři tisíce let. Archeologové však již našli i fragmenty nástrojů mnohem starších. V řeckých bájích se flétna objevuje v mnoha podobách. Můžeme se s ní zde setkat v podobě rákosové příčné flétny vynalezené bohyní Pallas Athénou (nebo pěvcem Olympem), v podobě pastýřské píšťaly, ale také v podobě siringy (Panovy flétny).

„Pan uřízl několik rákosových stébel a vyrobil z nich sladkozvukou píšťalu, spojiv nerovná kolínka rákosu voskem. Na památku nymfy pojmenoval Pan píšťalu jejím jménem - Syrinx.“⁷⁶

- Příloha C/5 flétny

---

⁷⁵ tyto dudy se ve starověkém Římě nazývaly utricularius

⁷⁶ KUN, N.A. *Legandy i mify drevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954. s. 104.

Lastura

Zajímavým hudebním nástrojem, který se též objevuje v řeckých mýtech, je lastura. S její pomocí Poseidonův syn Tritón ovládal moře. Staří Řekové podle něj nástroj dokonce pojmenovali, říkali mu triton. Dalšími názvy, pod kterými se můžeme s tímto nástrojem setkat, jsou strombus gigas, nebo strombus cassis. Na lastury staří Řekové hrávali jako na trubky.

- Příloha C/6 – lastura

Bicí nástroje

Své zastoupení v řecké mytologii mají samozřejmě i bicí nástroje, které jsou zde reprezentovány **tympany** a blíže nespecifikovanými **bubny**.

Tympany

Nástroj využívaný zejména při bakchanáliích. Hrávaly na ně především ženy. Používaly se však i při jiných náboženských a bohoslužebných obřadech. Starověké tympany se značně lišily od dnešních tympánů.

- Přílohy C/7 – tympany

Ve starověkém Řecku se používalo mnoho dalších zajímavých hudebních nástrojů, za zmínku stojí například vodní varhany, aulos⁷⁷, diaulos⁷⁸, phorminx⁷⁹ a pandoura⁸⁰, o

---

⁷⁷Aulos byl předním dechovým nástrojem řeckého starověku.

⁷⁸ Diaulos byl druh aulosu se dvěma píšťalami.

⁷⁹ Nejstarší strunný nástroj používaný ve starověkém Řecku.

⁸⁰ Starověký strunný hudební nástroj připomínající kytaru.

nich jsem však ve starých řeckých bájích zmínky nenalezla. Vzhledem k zaměření práce na **hudbu v řeckých bájích** se zde nebudu těmto dalším nástrojům blíže věnovat⁸¹.

---

⁸¹ Mým záměrem je se touto tematikou obecně zabírat v práci diplomové.

10 MOŽNOSTI VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE NA 2. STUPNI ZŠ A NA NIŽŠÍM GYMNÁZIU

Jak už jsem uvedla v předchozích částech práce, domnívám se, že antika je velice významným obdobím lidských dějin, které dosud ovlivňuje naši kulturu. Proto považuji za důležité žáky s touto epochou seznámit. Z tohoto důvodu jsem se snažila práci pojmout tak, aby ji bylo možné využít ve výuce. Informace, které jsem zde shromáždila, lze využít zejména v oblasti mezioborové integrace, ale třeba i v rámci projektových dnů škol. Možnosti jejího využití vidím zejména v hodinách hudební výchovy, dějepisu a literatury. Domnívám se však, že mimo to může být inspirací při výuce výtvarné výchovy, nebo sloužit jako podklad pro přípravu hodiny předmětu základy společenských věd (občanské výchovy). Díky selekci a systematizaci předkládaných informací může tato práce být využívána jako podklad pro zpracování modelových lekcí pro ZŠ a nižší stupeň gymnázia.

S přihlédnutím ke koncepci učebnic *Hudební výchova pro 1. až 9. ročník ZŠ a Hudební výchova pro gymnázia Státního pedagogického nakladatelství*⁸², může být tato práce zdrojem doplňujících informací při probírání různých témat. Vzhledem k mému zaměření se zde podíváme na možnosti využití této práce ve výuce šestého až devátého ročníku ZŠ a na nižším stupni gymnázia.

Při výuce šestého ročníku lze použít například jako rozšiřující materiál při výkladu opery. V sedmém ročníku může rozdělení funkcí hudby pomoci žákům pochopit rozdíl

---

⁸² CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5052-8.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 152 s. ISBN 80-723-5048-X.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 151 s. ISBN 80-723-5041-2.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.

Tuto řadu učebnic jsem zvolila, protože vím, že je využívána v praxi.

mezi světskou a duchovní hudbou, stejně jako v osmém nám může pomoci při výkladu rozdílů mezi hudbou artificiální a nonartificiální. V učebnicích pro osmý ročník je zařazena samostatná kapitola věnovaná hudbě pravěku a starověku. V této kapitole je dokonce i zmíněna magická funkce hudby, proto stěžejní možnost využití této práce vidím právě v osmém ročníku ZŠ. Domnívám se však, že jednotlivé části lze využít ve všech ročnících. Na nižším gymnáziu⁸³ pak zejména v rámci výuky dějin hudby a to i v případě, že neprobíráme zrovna hudbu starověku. Dokázali jsme si, že díla inspirovaná antikou vznikala během všech období hudební historie.

Jakými dalšími způsoby může být práce ve výuce využita?

- Seznámení žáků s problematikou funkcí hudby
- Vyhledávání zmínek o hudbě v řeckých bájích
- Porovnávání funkcí hudby ve starověkém Řecku a v současnosti
- Poznávání forem staré řecké hudby
- Porovnávání forem staré řecké hudby a hudby dnešní
- Poznávání hudebních nástrojů starověkého Řecka
- Porovnávání hudebních nástrojů starého Řecka a nástrojů současných
- Poznávání řecké mytologie
- Poznávání konkrétních hudebních děl s antickou tematikou (práce může pomoci žákům lépe pochopit tato díla)
- Uvědomění si vlivu antické kultury na kulturu současnou

---

⁸³ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003, 168 s. ISBN 80-723-5211-3.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003, 191 s. ISBN 80-723-5219-9.

- Uvědomění si propojení antické a dnešní kultury

Domnívám se, že existuje mnoho způsobů využití této práce v pedagogické praxi. Informace zde shromážděné mohou pomoci pedagogům zapojit žáky samotné do bádání o starověké hudbě a tím zpestřit výuku dané látky.

11 ZÁVĚR

Práci jsem vypracovala na základě stanovených cílů v úvodu, jež se mi dle mého názoru podařilo splnit. Vzhledem k hloubce a rozvětvenosti tématu jsem pečlivě vybrala informace, které zde uvádím. Veškerý materiál jsem zpracovávala a selektovala s ohledem na možnosti jeho využití ve výuce. Snažila jsem se proto nezacházet při zpracování jednotlivých kapitol do přílišných podrobností. Právě díky tomu může práce dobře sloužit svému účelu. Práce je zdrojem zajímavých informací pro učitele, kteří si chtějí rozšířit obzory v oblasti dějin hudby.⁸⁴ Také může sloužit jako podklad pro různé činnosti, při nichž se mohou žáci aktivně zapojit a tak se sami stát badateli v oblasti hudební historie. Za jeden z hlavních přínosů práce považuji také fakt, že se mi na základě průzkumu řeckých bájí podařilo dokázat, že hudba hrála už ve společnosti starověkého Řecka důležitou roli. To ostatně dokazuje její postavení ve starých řeckých bajích. Tato skutečnost je jedním z důkazů, že hudba je nedílnou součástí každé vyspělé kultury a není jen jakousi nadstavbou společnosti, jak nám někdy může být namlouváno. Jak jsem již zmínila v úvodu, mým úmyslem je zabývat se touto problematikou dále ve své diplomové práci. Zde bych chtěla téma uchopit z opačné strany a zaměřit se zejména na nejčastěji zhudebňovaná témata řeckých bájí napříč dějinami hudby. Proto jsem se v této práci zpracovala pouze hudební díla, která byla inspirována přímo postavami, které ve svých příbězích byly blíže spjaty s hudbou. Jsem přesvědčena, že mi tato práce pomůže najít způsob, jak dětem zajímavou formou přiblížit tak vzdálený, ale přesto v mnohém tak podobný, kulturní život starověkého Řecka. Domnívám se, že bájně příběhy plné zázraků a kouzel mohou pomoci vzbudit v žácích zájem o hudbu starověku a motivovat je k dalšímu bádání v této oblasti.

---

⁸⁴ Při sběru literatury a pramenů jsem neobjevila práci, jež by se zabývala antickou hudbou z tohoto úhlu pohledu. Jedinou podobně zaměřenou prací, kterou se mi podařilo dohledat, je dizertační práce Mgr. Davida Kozla, Ph.D. – *Antický hudební mýtus a jeho responze ve středoškolské hudební výchově*. Tuto práci se mi zatím bohužel nepodařilo získat. Měla by však být jedním z hlavních zdrojů, ze kterých bych chtěla čerpat ve své diplomové práci.

12 RESUMÉ

Předmětem zkoumání této práce se stala hudba v řeckých bájích. Hlavními záměry autorky jsou zejména **připomenutí míry vlivu kultury starověkého Řecka na současnou evropskou kulturu a dokázání významného postavení hudby v kultuře starověkého Řecka na základě analýzy starých řeckých bájí. Problematika je zpracována s ohledem na možnost využití práce při výuce na druhém stupni ZŠ a na nižším stupni gymnázia.** Autorka se proto nejprve zaměřuje nejen na problematiku vlivu antiky na evropskou kulturu, ale také na problematiku antické hudby a jejího vlivu na evropskou hudbu. Následuje výklad, ve kterém je definován mýtus a objasněn původ starověkých řeckých bájí. Stěžejní částí práce jsou kapitoly věnované konkrétním zmínkám o hudbě, jež se autorce podařilo v řeckých bájích dohledat. V těchto kapitolách jsou zařazeny přímé citace z bájí, neboť se autorka domnívá, že s jejich pomocí si může čtenář utvořit jasnější představu o dané problematice. Zmínky jsou roztříděny podle rozdělení společenských funkcí hudby PhDr. Ivana Poledňáka, DrSc. . Následně je zařazen abecední seznam postav řeckých bájí, v jejichž životě hudba hrála nějakou významnou roli. Ke každé postavě je přiřazena její charakteristika a seznam skladeb inspirovaných danou postavou. Tyto skladby jsou v následující kapitole shrnuty a roztříděny do příslušných uměleckých slohů. V závěru práce autorka představuje hudební nástroje, které se vyskytly v analyzovaných bájích. Pro větší názornost jsou v přílohách zařazeny obrázky těchto hudebních nástrojů. V přílohách najdeme také seznam prostudovaných bájí, nejvýznamnější příběhy řeckých bájí a schéma příbuznosti řeckých bohů. Jedním z cílů autorky bakalářské práce je možnost jejího praktického využití zejména v oblasti mezipředmětových vztahů (Hv, Čj, Dě, ZSV, Vv). Koncepte bakalářské práce může být inspirací učitelů při vytváření modelových lekcí pro ZŠ a nižší stupeň gymnázia, ale i při realizaci projektových dnů škol. Možnostem využití práce ve výuce je věnována samostatná kapitola. Obsah bakalářské práce bude sloužit jako podklad pro další pedagogickou i vědeckou činnost autorky.

13 SUMMARY

This bachelor's thesis was dedicated to music in Greek mythology. The author wants to remind how important is the influence of Greek culture on contemporary European culture. The author wants to prove an important position of music in the culture of ancient Greek too. This importance is proved through ancient Greek mythology. The issue is elaborated with regard to the possible use of work in teaching at primary school and lower secondary school level. The author concentrates on the influence of antiquity on European culture at first (especially the music). In the following chapter is defined, what is the myth and is also explained the origin of ancient Greek mythology. The main section are chapters focusing on the first notes about music that the author managed to trace in the Greek myths. Here are included direct quotes from myths (due to the better informative value). These references are categorized according to the division of social functions of music Mgr. Ivan Poledňák, DrSc.. This is followed by an alphabetical list of characters of Greek mythology, where life music played an important role. Each character is assigned its characteristics and a list of compositions that are inspired by the figure. These compositions are summarized in the following chapter and classified in the appropriate styles. In the end, the author presents musical instruments that have occurred in the analyzed myths. In order to clarify it better, they are included in the annexed pictures of musical instruments. The annexes include a list of studied myths, the most important stories of Greek mythology and kinship chart of Greek Gods. One of the aims of the author is the possibility to use this work especially in the field of interdisciplinary relations (music lessons, Czech language lessons, history lessons, social sciences lessons, art lessons). The concept of the thesis can be inspiring teachers in creating model lessons, but also during the implementation of the project days at schools. There is a separate chapter describing the possibilities of use. The content of this thesis is to be used as a base for further educational activities.

14 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BOARDMAN, John. *Řecké umění*. Praha 1975.

BRIAIS, Bernard. *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie*. 1. vyd. Překlad Evžen Lukeš. Ilustrace Marcel Laverdet. Bratislava: Gemini, 1991, 143 s. ISBN 80-852-6509-5.

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. Praha-Bratislava: Panton, 1964.

GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. Praha 1982.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5052-8.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 152 s. ISBN 80-723-5048-X.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 151 s. ISBN 80-723-5041-2.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.

CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003, 168 s. ISBN 80-723-5211-3.

CHARALAMBIDIS, Alexandros. *Hudební výchova pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003, 191 s. ISBN 80-723-5219-9.

JEŽKOVÁ, Alena. *Řecké báje*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2009, s. 4. ISBN 9788000024134.

KUN, N. A. *Legendy i mify dřevněj Greciji*. Marie Pravdová. Moskva: Učpedgiz, 1954.

LEVI, Peter. *Svět starého Řecka: kulturní atlas*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 1995, 239 s. Kulturní atlasy, sv. 1. ISBN 0871964481XX.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Odborné slovníky.

MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha: Eminent, c2000, 214 s. ISBN 80-728-1037-5.

MERTLÍK, Rudolf. *Starověké báje a pověsti*. 3. vyd., 2. doplněné vyd. Ilustrace Zdeněk Mézl. Praha: Svoboda, 1989, 509 s.

OLING, Bert a Heinz WALLISCH. *Encyklopedie hudebních nástrojů*. 1. vyd. Překlad Jiřina Holeňová. Čestlice: Rebo, 2004, 256 s. ISBN 80-723-4289-4.

OLIVA, Pavel. *Zrození evropské civilizace*. Vyd. 2, dopl. Praha: Arista, 2003, 159 s., [44] s. obr. příl. ISBN 80-863-2818-X.

OLIVA, P. *Zrození řecké civilizace*. 1. vyd. Praha: Academia, 1976, 176 s.

PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Vyd. 15., V Ottově nakl. 2. Ilustrace Václav Fiala. Praha: Ottovo nakladatelství, c2011, 191 s. ISBN 978-80-7360-489-9.

SCHNIERER, Miloš. *Společenské funkce hudby*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1995, 196 s. ISBN 80-704-0123-0.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2002, 409 s. ISBN 80-722-0126-3.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. 4., upr. vyd., v Bráně a v Knižním klubu 1. Praha: Brána, 1996, 454 s. ISBN 80-717-6380-2.

Informace jsem čerpala také z přednášek dějin hudby Mgr. Víta Aschenbrennera, Ph.D., které jsem absolvovala na Katedře hudební kultury na Západočeské univerzitě v Plzni a z přednášek dějin hudby Mgr. Lenky Bočanové na Konzervatoři Plzeň.

15 PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

I. PŘÍLOHY A – SEZNAM PROSTUDOVANÝCH BÁJÍ

Příloha A/1 - N.A.KUN – Starořecké báje: i

Příloha A/2 – EDUARD PETIŠKA – Staré řecké báje a pověsti: v

II. PŘÍLOHY B/1 AŽ B/3 – NEJVÝZNAMNĚJŠÍ HUDEBNÍ PŘÍBĚHY ŘECKÝCH BÁJÍ

Příloha B/1 – Orfeus a Euridiké: vii

Příloha B/2 – Apollón: x

Příloha B/3 – Pán (Pan): xiv

III. PŘÍLOHY C – HUDEBNÍ NÁSTROJE OBJEVUJÍCÍ SE V ŘECKÝCH BÁJÍCH

Příloha C/1 - santúr: xvi

Příloha C/2 - kithara: xvii

Příloha C/3 – lyra: xviii

Příloha C/4 – dudy (utricularius): xviv

Přílohy C/5 flétny: xix

Příloha C/6 – lastura: xx

Příloha C/7 – tympany: XXI

IV. PŘÍLOHY D – SCHÉMA PŘÍBUZNOSTI ŘECKÝCH BOHŮ

Příloha D/1 – SCHÉMA PŘÍBUZNOSTI ŘECKÝCH BOHŮ: xxii

I. PŘÍLOHY A – SEZNAM PROSTUDOVANÝCH BÁJÍ

Příloha A/1 - N.A.KUN – STAROŘECKÉ BÁJE:

I. BOHOVÉ

Vznik světa a bohů

Zeus

Zrození Dia

Zeus svrhne Krona. Boj olympských bohů s Titány

Zápas dia s Tifóem

Olympos

Poseidón a mořská božstva

Království zachmuřeného Háda

Héra

Ío

Apollón

Zrození Apollóna

Boj Apollóna s Pýthónem a založení delfské věštírny

Dafné

Apollón u Adméta

Apollón a Músy

Synové Alóeovi

Marsyás

Asklépiós

Artemis

Aktaión

Pallas Athéna

Zrození Athény
Arachné
Hermés
Hermés krade Apollónovy krávy
Arés, Afrodité, Erós a Hymén
Arés
Afrodité
    Pygmalion
    Narkissos
    Adónis
    Erós
    Hymén
Héfaistos
Déméter a Persefoné
Uloupení Persefony Hádem
Triptolemos
Erisichtón
Noc, Seléné, Zora a Slunce
Faethón
Dionýsos
Zrození a výchova Dionýsova
Dionýsos a jeho původ
    Lykúrgos
    Dcery Minyovy
    Tyrrhénští námořní lupiči
    Íkarios

Midás

Pán

Pán a Sýrinx

Soutěžení Pana s Apollónem

II. HÉROOVÉ

Pět věků

Deukalión a Pyrrha (Potopa)

Prométheus

Pandóra

Aiakos

Danaovny

Perseus

Zrození Persea

Perseus zabíjí Gorgonu Medúsu

Perseus a Atlás

Perseus zachraňuje Andromédu

Perseova svatba

Perseův návrat na Serifos

Perseus v Argu

Sísyfos

Bellerofón

Tantalos

Pelops

Európa

Kadmos
Zéthos a Amfión
Niobé
Héraklés
Zrození a vychování Hérakla
Héraklés v Thébách
Hérakles ve službě u Eurysthea
Nemejský lev
Lernská hydra
Stymfálští ptáci
Kyrenejská laň
Erymanthský kanec a zápas s kentaury
Chlív krále Augeia
Krétský býk
Diomédovi koně
Héraklés u Adméta
    Hippolytin pás
    Hérakles zachraňuje Hésionu, dceru Láomedontovu
    Géryonova stáda
    Kerberos
    Jablka Hesperoven
    Hérakles a Eurytos
    Hérakles a Déianeira
    Hérakles u Omfaly
    Hérakles dobývá Troje
    Hérakles bojuje s bohy proti gigantům

Hérakleova smrt a jeho přijetí mezi olympské bohy

Odysseus a jeho cesty

Příloha A/2 – EDUARD PETIŠKA – STARÉ ŘECKÉ BÁJE A
POVĚSTI:

Prométheus

Potopa

Faethón

Orfeus

Založení théb

Pantheus

Midas

Tantalos

Nioba

Pelops

O zlatém rounu

Iáson a Médea

Héraklés

Perseus

Daidalos a Íkaros

Théseus

Sisyfos

Bellerofontés

Meleagros

Oidipús a Antigona

Filemon a Baucis

Erós a Psýché

Gýgés

Trója

Orestés

Odyseovy cesty

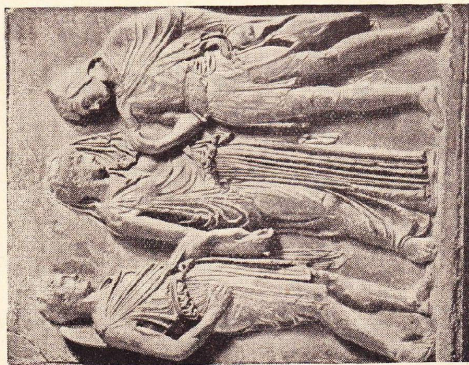
Poslední příběh bez konce

II. PŘÍLOHY B/1 AŽ B/3 – NEJVÝZNAMNĚJŠÍ HUDEBNÍ PŘÍBĚHY ŘECKÝCH BÁJÍ

Příloha B/1 – Orfeus a Euridiké:

ORFEUS A EURYDIKÉ

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Obr. 85. Hermés, Orfeus a Euridiké, náhrobní kámen (Nespol)

ORFEUS V PODZEMNÍM KRÁLOVSTVÍ

Veliký pěvec Orfeus, syn říčního boha Oiagra a Músy Kalliopé, žil v daleké Thrákii. Orfeovou manželkou byla krásná nymfa Euridiké. Pěvec Orfeus svou manželku horoucně miloval. Dlouho se však netěšil ze svého manželského štěstí. Jednoho dne, bylo to brzy po svatbě, krásná Euridiké sbírala se svými mladými dovádívkami družkami v zeleném údolí jarní květy. V husté trávě Euridiké nepostřehla zmiji a slápla na ni. Zmije uštíkla mladou Orfeovu ženu do nohy. Euridiké

254

hlasitě vykřikla a bledá, se zavřenýma očima, se skácela přiběhnuvším družkám do náručí. Haďí jed jí přecal život. Její družky zachvátíla hrůza a daleko se rozlehl jejich žalostný pláč. Jejich nátek zaslechl Orfeus. Spěchá do údolí, vidí chladné tělo své ženy, kterou tak něžně miloval. Orfeus upadl v zoufalství. Nemohl se smířit s touto hroznou ztrátou. Dlouho oplakával Eurydiku svým smutným zpěvem a celá příroda plakala s ním. Nakonec se rozhodl sestoupit do temného království duší zemřelých. Chtěl si na vládci Hádovi a jeho ženě Persefoně vyprosít, aby mu jeho manželku vrátili. Temnou rozsedlinou Tainaru Orfeus sestoupil k břehům posvátné řeky Stygu.

Orfeus stojí na břehu Stygu. Jak se dostane na druhý břeh, tam, kde leží temné království vládyce Háda? Kolem Orfea stojí zástup stínů zemřelých. Sotva je slyšet jejich sténání, tiché jako šelst listí, padajícího v lese za pozdního podzimu. Zdáli je již slyšet úderý vesel. To se blíží člun Charóna, převozníka duší mrtvých. Charón přistal ke břehu. Orfeus ho prosí, aby ho spolu s dušemi převezl na druhý břeh, nepřivětivý Charón však odmítá. At ho Orfeus prosí sebevíc, Charón má pro něj jen jednu odpověď: „Ne!“

Tu Orfeus udeřil do strun své zlaté kithary a tóny vytrysknoucí ze strun se rozvlnily široko daleko po březích temného Stygu. Orfeus okouz- lil svou hudbou Charóna a ten, opíraje se o veslo, naslouchal Orfeově hře. Za zvuků hudby Orfeus vstoupil do člunu, Charón veslem odrazil od břehu a člun plul po temných vodách Stygu. Charón Orfea převezl, Orfeus vystoupil z člunu a za zvuků své zlaté kithary prošel temným královstvím duší mrtvých. Oblépen dušemi, které se k němu slétky, aby vyslechly tóny jeho zlaté kithary, předstoupil před trůn boha Háda.

Orfeus přistoupil k trůnu a skloml se před ním. Ještě silněji udeřil do strun a zapěl; zpíval o své lásce k Eurydice a o tom, jak šťastně s ní žil za světlých jasných jarních dnů. Dny jeho štěstí však rychle uprchly. Euridiké zemřela. Orfeus zpíval o svém žalu, o mukách zničené lásky a o své touze po zemřelé. Celé Hádovo království naslouchalo Orfeovu zpěvu, všechny okouzila jeho píseň. S hlavou skloněnou na prsa naslou- chal Orfeovi i bůh Hádés. Persefoné položila hlavu na manželovu hruď a naslouchala písní; na rasách se jí zachvěly slzy smutku. Okouz- len zvuky písně, Tantalos zapomněl na sužující jej hlad a žízeň. Sisy- fos přerušil svou těžkou marnou práci, usedl na kámen, který odvalil

255

na horu, a hluboce, přehluboce se zamyslil. Danaovny očarovány zpěvem zapomněly na svou bezednou nádobu. Sama strašná trojhlavá bohyně Hekaté si zakryla tvář dlaněmi, aby skryla slzy, které jí vstoupily do očí. Slzy se leskly i v očích nelibostných Erinyí, dokonce i je Orfeus dojal svou písní. Struny zlaté kithary však znějí stále tišeji, stále tišeji je Orfeova píseň, až zmlkla docela jako sotva slyšitelný žalostný vzdech.

Kolem zavládo hluboké mlčení, které přerušil bůh Hádés. Zeptal se Orfea, proč přišel do jeho království a oč ho chce žádat. Zapřisáhl se nezrušitelnou božskou přísahou při vodách řeky Stygu, že splní prosbu zázračného pěvce. Orfeus mu odpověděl:

„Ó mocný vládče Háde, když skončí dny našeho života, přicházíme všichni k tobě do tvého království. Neříšl jsem k tobě proto, abych shlédl všechny ty hrůzy, jichž je v tvém království mnoho, také nechci tak jako Héraklés s sebou odvést strážce tvého království, trojhlavého Kerbera. Přišl jsem tě prosit, abys propustil zpět mou ženu, mou Eurydiku. Vrať ji znovu životu; vždyť vidíš, jak pro ni trpím. Pomysli, vládče, kdyby ti někdo odňal svou ženu Persefenu, vždyť i ty bys trpěl. Nevracel bys Eurydiku navždy. Opět se vrať do tvého království. Naš život je krátký, vládče Háde! Ó, popřej Eurydice prožít radosti života, vždyť odešla do tvého království tak mladá!“

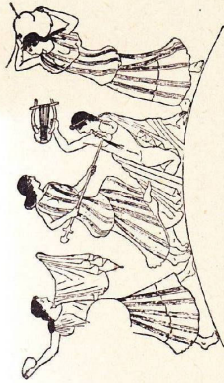
Bůh Hádés se zamyslil a pak Orfeovi odpověděl:

„Dobře, Orfee, vrátím ti Eurydiku. Odved si ji zpět do života, k slunečnímu světlu. Musíš však splnit jednu podmínku. Pujdes napřed za bohem Hermem, který tě povede, a Eurydiké bude kráčet za tebou. Během cesty podzemním královstvím však se nesmíš ohlížet. Pamatuj, ohlédněš-li se, v tom okamžiku tě Eurydiké opustí a navždy se vrátí do mého království.“

Orfeus se všim souhlasil. Spěchá, aby se co nejdříve vydal na zpáteční cestu. Hermés, rychlý jako myšlenka, přivedl stín Eurydiky. Orfeus na ni hledí nadšeně a chce Eurydici stín obejmout. Bůh Hermés ho však zadržel slovy:

„Vždyť objímáš jen stín, Orfee. Raději pojďme, naše cesta bude obtížná.“

Dali se na cestu. Vpředu jde Hermés, za ním Orfeus a poslední kráčí stín Eurydiky. Rychle prošli Hádovým královstvím. Charón je na svém

Obr. 86. Bakchantky zabíjejí Orfeu, podle vázové kresby

člunu převezl přes řeku Styx. Zde je již cestička, která vede nahoru na zem. Cesta je obtížná. Stezka, zvedající se příkrce nahoru, je zavalena kameny. Krajina je zahalena neproniknutelným příšerím. V temnotě se nejasně rýsuje postava vpředu jdoucího Herma. Daleko vpředu však již zasvítlo světlo. To je východ. A jako by se kolem také rozsvítlo. Kdyby se Orfeus ohlédl, uviděl by Eurydiku. Jde opravdu za ním? Ne-zůstala v temném království duší zemřelých? Možná, že zůstala pozadu, vždyť cesta je tak namáhavá. Možná, že se Eurydika opozdila a bude se muset věčně toulat v temnotách. Orfeus zpomaluje krok, naslouchá. Nic neslyší. Navšlem, cožpak může slyšet kroky pouhého stínu? Strach o Eurydiku ho svírá stále silněji, stále častěji se zastavuje. Kolem je stále světleji. Nyní by Orfeus jasně uviděl stín své ženy. Nakonec, zapomenuv na vše, zastavil se a ohlédl. Téměř vedle sebe spatřil Eurydici stín. Vzáhl k němu ruku, stín se však vzdaloval stále více, až zmizel v temnotě. Orfeus, zachvácen zoufalstvím, stojí jako by zka-meněl. Prožíval po druhé smrt své Eurydiky a vinníkem této druhé smrti byl on sám.

Dlouho stál Orfeus. Zdálo se, že z něho vyprchal všecken život, zdálo se, že zde stojí socha z mramoru. Konečně se Orfeus pohnul, udělal krok, druhý — vracel se zpět ke břehům temného Stygu. Chtěl se znovu vrátit k Hádovu trůnu a prosit ho, aby mu vrátil Eurydiku. Avšak starý Charón ho na svém větším člunu nepřevezl, marně ho Orfeus prosil, pěvcevy prosby nepohuly neúprosným Charónem. Sedm dní a sedm nocí seděl zarmoucený Orfeus na břehu Stygu, pro-

lévaje slzy žalu. Zapomněl na jídlo, na všechno, seděl a žaloval na bohy temného království duší zemřelých. Teprve osmého dne opustil břehy Stygu a vrátil se do Thrákie.

ORFEOVA SMRT

Od Eurydichy smrti uplynuly čtyři roky, Orfeus jí však zůstal stejně věrný jako dřív. Netoužil po sňatku s žádnou thráckou ženou. Jednoho dne počátkem jara, kdy na stromech vyrázila první zeleň, seděl velký pěvec na nevyšokém pahorku. U nohou mu ležela jeho zlatá kithara. Pěvec jí zvedl, tiše se dotkl strun a začal zpívat. Celá příroda naslouchala jeho podivuhodnému zpěvu. Z Orfeovy písně zaznívala taková síla, byla tak podmanivá a vábívá, že divoká zvěř jako očarovaná opouštěla okolní lesy a hory a shromáždila se kolem Orfea. I ptáci se sléhtli, aby pěvci naslouchali. Dokonce i stromy opustily svá místa a obklopily Orfea; dub i topol, urostlé cypríše i širokolisté platany, sosny i jedle se shromáždily v kruhu kolem Orfea a naslouchaly mu; ani větvička, ba ani listek se na nich nepohnul. Zdálo se, jako by celá příroda byla očarována divukrásným zpěvem a tóny Orfeovy kithary. Pojednou z dále zazněly hlasité výkřiky, zvuk tympanů a smích. To kikonské ženy oslavovaly svátek hluchého Bakcha. Bakchantky se stále přibližovaly, již spatřily Orfea a jedna z nich hlasitě vykřikla:

"To je on, nepřítel žen!" Bakchantka pozvedla thyrsos a vrhla jej na Orfea. Avšak břečtan ovinutý kolem thyrsu pěvce zachránil. Další bakchantka hodila po Orfeovi kamenem, avšak kámen, přemnožen čarovným zpěvem, padl Orfeovi k nohám, jako by prosil o odpuštění. Stále hlasitěji zaznívalo kolem pěvce volání bakchantek, hlasitěji zněly flétny a silněji hřměly tympany. Iluk Bakchovy slavnosti přehlušil pěvce. Bakchantky obklopily Orfea a vrhly se na něho jako hejno dravých ptáků. Na pěvce se smeslo krupobití thyrsů a kamenů. Marrě Orfeus prosí o slitování, avšak toho, jehož hlasu se podřídily stromy i skály, bakchantky neslyší. Orfeus, zalit krví, padl na zem. Jeho duše odletěla a bakchantky roztrhaly jeho tělo svýma zkravenými rukama. Jeho hlavu a jeho kitharu hodily do bystrých vod řeky Hebru¹. A hle,

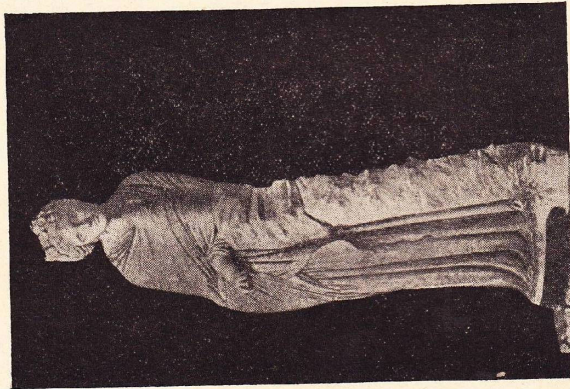
¹ Řeka v Thrákie.

stal se zázrak! Struny kithary, kterou již unášela řeka, tiše znějí, jako by truchlily pro pěvceovu smrt, a břeh jim zarmouceně odpovídá. Celá příroda oplakávala Orfea. Plakaly stromy i květy, plakala zvěř i ptactvo a plakaly dokonce i němé skály a prolévaly tolik slz, že se dokonce i řeky rozvodnily. Nymfy a dryady si na znamení smutku rozpustily vlasy a odšly se do temného šatu. Stále dále unášel Hebros hlavu pěvceovu a jeho kitharu k šířému moři, až ji mořské vlny donesly ke břehům Lesb¹. Od té doby znějí na Lesbu tóny podivuhodných písní. Orfeovu zlatou kitharu pak bohové umístili na nebi mezi souhvězdí.

Orfeova duše sestoupila do království stínů a znovu uviděla místa, kde kdysi Orfeus hledal svou Eurydiku. Velký pěvec se znovu sešel se stínem Eurydiky a s láskou jí sevrěl v náručí. Od té doby mohli být stále spolu. Stíny Orfea a Eurydiky bloudí zšeřelými poli porostlými divokými tulipány.

Nyní se Orfeus může beze strachu ohlédnout, aby se podíval, jde-li Eurydike za ním.

¹ Ostrov v Egejském moři, při pobřeží Malé Asie.

Obr. 19. Úraniá, Músa hvězdářství (Řím, Vatikán)

APOLLÓN A MÚSY

Na jaře i v létě na svazích lesnatého Helikónu, tam, kde tajuplně zurčí posvátné vody pramene Hippokréné, a na vysokém Parnásu u čistých vod kastálského pramene tančí Apollón s devíti Músami. Mladé, překrásné Músy, dcery Dia a Mnémosyny¹, jsou stalými průvodkyněmi Apollónovými. Apollón je v čele sboru Mús a doprovází jejich zpěv hrou na svoji zlatou kitharu. Vznešeně kráčí Apollón v čele

¹ Mnémosyné je bohyně paměti.

sboru, ověněn vavřínovým věncem, a za ním následuje všech devět Mús: Kalliopé — Músa epické poesie, Euterpé — Músa lyriky, Erató — Músa milostných písní, Melpomené — Músa tragédie, Thaleia — Músa komedie, Terpsichoré — Músa tance, Kikío — Músa historie, Úraniá — Músa astronomie a Polyhymnié — Músa posvátných hymnů. Vítězně zaznívá jejich sbor a celá příroda jako očarována naslouchá jejich božskému zpěvu.

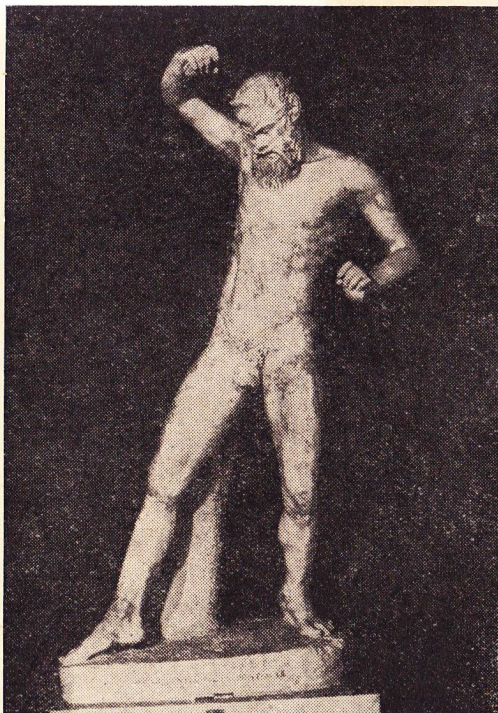
Když se pak Apollón v průvodu Mús objeví ve shromáždění bohů na jasném Olympu a zazní tóny jeho kithary a zpěv Mús, tu vše na Olympu zmlkne. Arés zapomene na hluk krvavých bitev, neblýskají se blesky

Obr. 20. Polyhymnié, Músa náboženských zpěvů (Berlín)

v rukou mraky pohánějícího Dia, bohové zapomínají na sváry, mír a klid zavládnou na Olympu. Dokonce Diův orel spustí svá mohutná křídla a zavírá své pronikavé oči, zmlkne jeho hrozný skřek a orel tiše dřímá na žezle Diově. V naprostém tichu vítězně zvučí struny Apollónovy kithary. Když pak Apollón vesele udeří do zlatých strun, jasný, jiskřivý tanec zavíří v hodovní síni bohů. Músy, Charitky, věčně mladá Afrodíté, Arés s Hermem — všichni se účastní veselého tance a přede všemi se vznášejí vznešená panna, sestra Apollónova, překrásná Artemis. Zaliti proudy zlatého světla, tančí mladí bohové při zvucích Apollónovy kithary.

Obr. 21. Marsyás, podle Myrona (Řím)

MARSYÁS

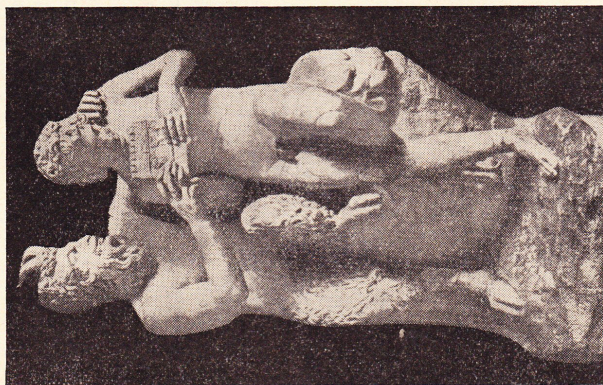
Krutě potrestal Apollón i fryžského satyra Marsya za to, že se odvážil soutěžit s ním v hudbě. Na kitharu hrající Apollón nesnesl takové drzosti. Jednou se Fryg Marsyás potuloval po polích a našel rákosovou flétnu. Zahodila ji bohyně Athéna, když si povšimla, že hra na flétnu, již sama vynalezla, znetvořuje její překrásnou tvář. Athéna své znetvoření proklela a řekla:

„Nechť je krutě potrestán ten, kdo zvedne tuto flétnu.“ Marsyás, který nevěděl nic o tom, co Athéna řekla, zvedl flétnu a brzy se naučil na ni hrát tak krásně, že vše se zaposlouchávalo do této prosté hudby. Marsyás zpyšněl a vyzval samého ochránce hudby Apollóna k soutěži.

Apollón se na vyzvání objevil v dlouhé, nádherné říze, s vavřínovým věncem a se zlatou kitharou v rukou.

Jak nicotný se před vznešeným překrásným Apollónem zdál obyvatel lesů a polí Marsyás se svou ubohou flétnou z rákosu! Sotva by mohl vydat z flétny takové nádherné zvuky, jaké se linuly ze zlatých strun kithary Apollónovy. Apollón, vůdce Mús, zvítězil. Rozhněván výzvou, přikázal pověsit nešťastného Marsya za ruce a sedříti s něho za živa kůži. Tak zaplatil Marsyás za svoji smělost. Marsyovu kůži zavěsili v jeskyni u Kelain ve Frygii a pak se vyprávělo, že se vždy začínala pohybovat, takřka tancovat, když do jeskyně zalétaly zvuky fryžské rákosové flétny, a zůstávala nehybnou, když se rozléhaly vznešené zvuky kithary.

PÁN¹

Obr. 46. Pán a Olympos (Neapol)

V průvodu Dionýsové je často možno vidět i boha Pána. Když se zrodil veliký Pán, tu se jeho matka nymfa Dryopé při pohledu na novorozence syna dala hrůzou na útěk. Narodil se s kozíma nohama, s rohy a s dlouhými vousy. Ale jeho otec Hermés se zarádovoval nad zro-

¹ Bůh Pán, i když byl jedním z nejstarších bohů Řecka, měl v Homerůvské epice i později do II. st. př. n. l. malý význam. Jíž to, že Pán se zobrazoval jako potěšivěk

zením syna, vzal jej na ruku a odnesl na jasný Olymp k bohům. Všichni bohové se hlasitě radovali nad zrozením Pána a smáli se, hledíce na něho.

Bůh Pán nezůstal s bohy na Olympu. Odešel do stinných lesů, do hor. Tam pase stáda a hraje na zvčnou píšťalu. Sotva jen zaslechnou nymfy pívabné zvuky píšťaly Pánovy, v zástupech spěchají k němu, obklopují jej a záhy veselé průvod tancí po zelené osamělé dolině za zvuku Pánovy hudby. Pán sám rád se účastní tance nymf. Když se Pán rozveselí, tu se po lesích nasvazích hor rozlehnou veselé křik. Vesele dovádějí nymfy a satyri spolu s hluchým kozonohým Pánem. Když naděje hortě poledne, Pán se vzdaluje do husté lesní houštiny nebo do chladivé jeskyně a tam odpočívá. Tu je nebezpečné Pána znepokojat; když se rozlítí, může v hněvu seslat těžký, tíživý sen, může se neočekávaně objevit a vyjekat poutníka, který jej vyrušil. Konečně může seslat i pánický strach, takovou hrůzu, kdy se člověk horempádem dává na útěk cestou necestou, přes luhy, přes lesy, po okraji prouparstí, a nevnímá, že útěk mu každou minutu hrozí záhubou. Přihodilo se, že Pán vnukl takovýto strach celým vojskům a ta se pak obrátila v nezadržitelný útěk. Nemí dobře Pána dráždit, neboť když vzplane, je strašný. Ale jestliže se Pán nenechá, tu je milostivý i dobrodusný. Mnoho dobra sesílá pastýřům. Stráží a pečlivě se stará o řecká stáda veliký Pán, veselý účastník tanců divokých máinad, častý průvodce boha vína Dionýsa.

PÁN A SÝRINX

Ani velkého Pána nemínuly střely zlatokřídleho Eróta. Zamiloval si krásnou nymfu Sýringu. Nymfa byla hrdá a odvrhovala lásku všech. Stejně jako dcera Létó veliká Artemis také Sýrinx se ráda zabývala lovem. Často dokonce měli Sýringu za Artemidu, tak krásná byla mladá nymfa ve svém krátkém šatě, s toucem na plecích a s lukem v rukou. Jako dvě kapky vody byla tehdy podobná Artemidě, jen její luk byl z rohu, a nikoliv ze zlata.

— polokožel (přezíték totemismu), ukazuje na starobylost tohoto boha. Původně byl Pán bůh lesa, bůh pastýřů, ochránce stád. Dokonce v Arkadii a v Argu, kde Pána více uctívají, nebyl zahrnován do počtu olympských bohů. Ale postupně bůh Pán ztrácel svůj původní charakter a stává se bohem — ochráncem veskeré přírody.

Pán spatřil jednou Sýringu a chtěl k ní přistoupit. Nymfa na něj pohlédla a ve strachu se dala na útěk. Pán, který se jí snažil dohonit, jí sotva stačil. Ale tu přetínala cestu řeka. Kudy má nymfa běžet? Sýrinx vztáhla ruce k řece a začala prosit boha řeky, aby ji zachránil. Bůh řeky vyslyšel prosby nymfy a proměnil ji v rákos. Doběhnuvší Pán již chtěl obejmout Sýringu, ale obejmul jen pružný, tiše šelestící rákos. Stojí Pán, smutně vzdychá a zdá se mu, že slyší v něžném šelestu rákosu pozdrav na rozloučenou, který mu posílá překrásná Sýrinx. Pán uřízl několik rákosových stébel a vyrobil z nich sladkozvukou píšťalu, spojiv nerovná kolínka rákosu voskem. Na památku nymfy pojmenoval Pán píšťalu sýringou. Od těch dob veliký Pán rád hrává v osamělých lesích na píšťale-sýrinze a naplňuje jejími něžnými zvuky okolní hory.

SOUTĚŽENÍ PÁNA S APOLLÓNEM

Pán byl hrdý na svou hru na píšťalu. Jednou vyzval samého Apollóna k soutěži. Bylo to na svazích hory Tmólu. Soudcem byl bůh této hory. V purpurovém plášti, se zlatou kitharou v rukou a s vavřínovým věncem se Apollón objevil na soutěži. Pán začal první. Rozlehly se prosté zvuky jeho pastýřské píšťaly, něžně se nesly po svazích Tmólu. Pán skončil. Když zmlkla odezva jeho píšťaly, Apollón udeřil do zlatých strun své kithary. Rozlévaly se vznešené zvuky božské hudby. Všichni kolem stojící jak očarovani naslouchali hudbě Apollónově. Vítězně hřměly zlaté struny kithary. Celá příroda se pohroužila v hluboké mlčení, uprostřed tišiny se široce a volně rozlévala melodie, plná čarovné krásy. Apollón skončil; odumřely poslední tóny jeho kithary. Bůh hory Tmólu přiřkl vítězství Apollónovi. Všichni oslavovali velikého boha hrajícího na kitharu. Jen jediný Midás nebyl nadšen hrou Apollónovou a chválil prostou hru Pánovu. Rozhněval se Apollón, uchopil Mida za uši a vytahal je. Od těch dob má Midás oslí uši, kterými horlivě stříhá pod velkým turbanem. A zarmoucený Pán, přemožený Apollónem, vzdálil se hlouběji do lesních houštin; často se tam rozléhají něžné zvuky jeho píšťaly, plné smutku, a mladé nymfy jim se zalíbením naslouchají.

III. PŘÍLOHY C – HUDEBNÍ NÁSTROJE OBJEVUJÍCÍ SE V ŘECKÝCH BÁJÍCH

Příloha C/1 - santūr:

Obrázek 1 - Santūr - vyobrazení z Babylonské říše ¹

Obrázek 2 - Santūr - vyobrazení z Babylonské říše ²

¹ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/24/Santur_babylon2.jpg

Příloha C/2 - kithara:

Obrázek 3 - Kithara - vázová malba - starověké Řecko³

Obrázek 4 - Kithara – rekonstrukce⁴

---

² <http://img194.imageshack.us/img194/4586/akkadiansanturharp.jpg>

³ <http://www.skrzypaczka.pl/kithara.html>

Příloha C/3 – lyra:

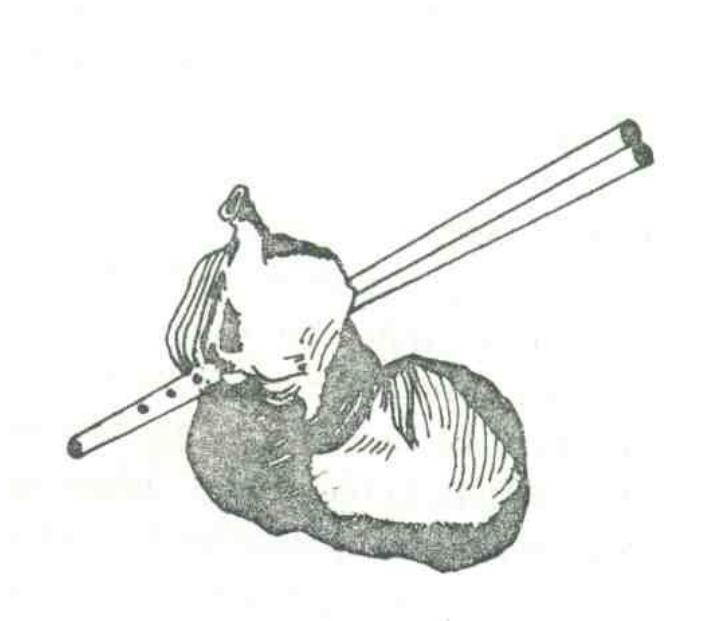
Obrázek 5 - Lyra – rekonstrukce⁵

---

⁴ <http://www.myspace.com/ancientgreekinstruments/photos/7202055>

⁵ <http://www.myspace.com/ancientgreekinstruments/photos/7202055#%7B%22ImageId%22%3A7202141%7>

Příloha C/4 – dudy (utricularius):

Obrázek 6 - Utricularius⁶

Přílohy C/5 flétny:

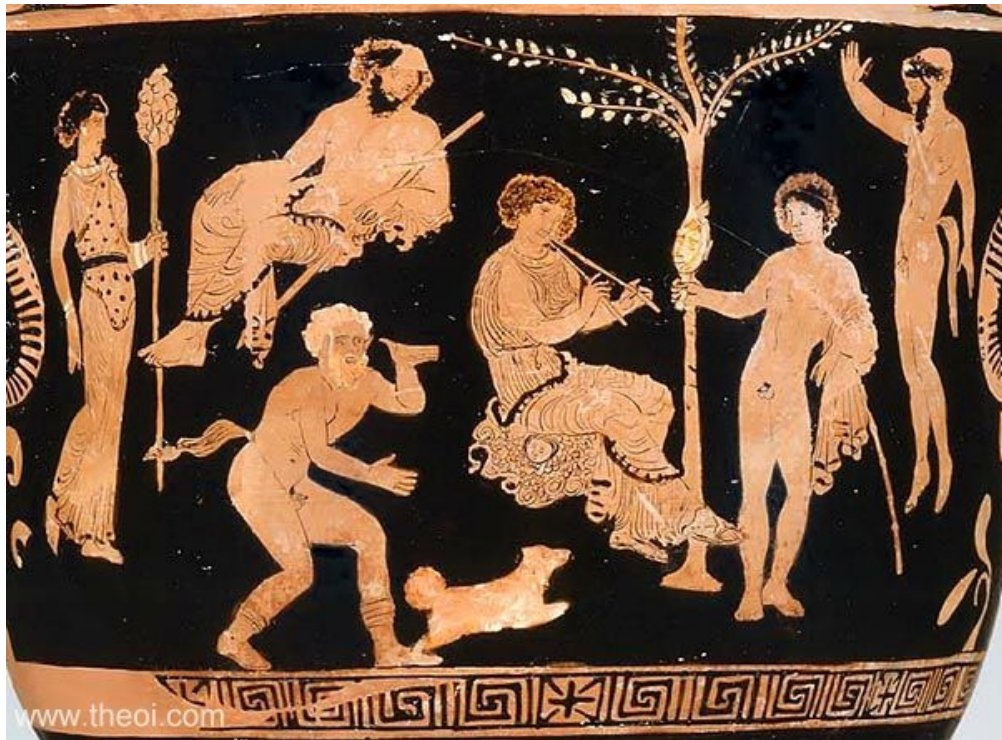

Obrázek 7 - Syrinx⁷

⁶ <http://pdbzro.com/jargon/musique/cornemuse/histoire/histoire.html>

⁷ <http://www.panflutejedi.com/pan-flute-history.html>

Obrázek 8 - Thena a Marsyas - 370 - 360 př. n. l.⁸

Příloha C/6 – lastura:

Obrázek 9 - Rekonstrukce lastury s ukázkou držení⁹

⁸ <http://www.theoi.com/Gallery/T61.5.html>

⁹ <http://www.lyravlos.gr/ancient-greek-instruments-en.asp>

Příloha C/7 – tympany:

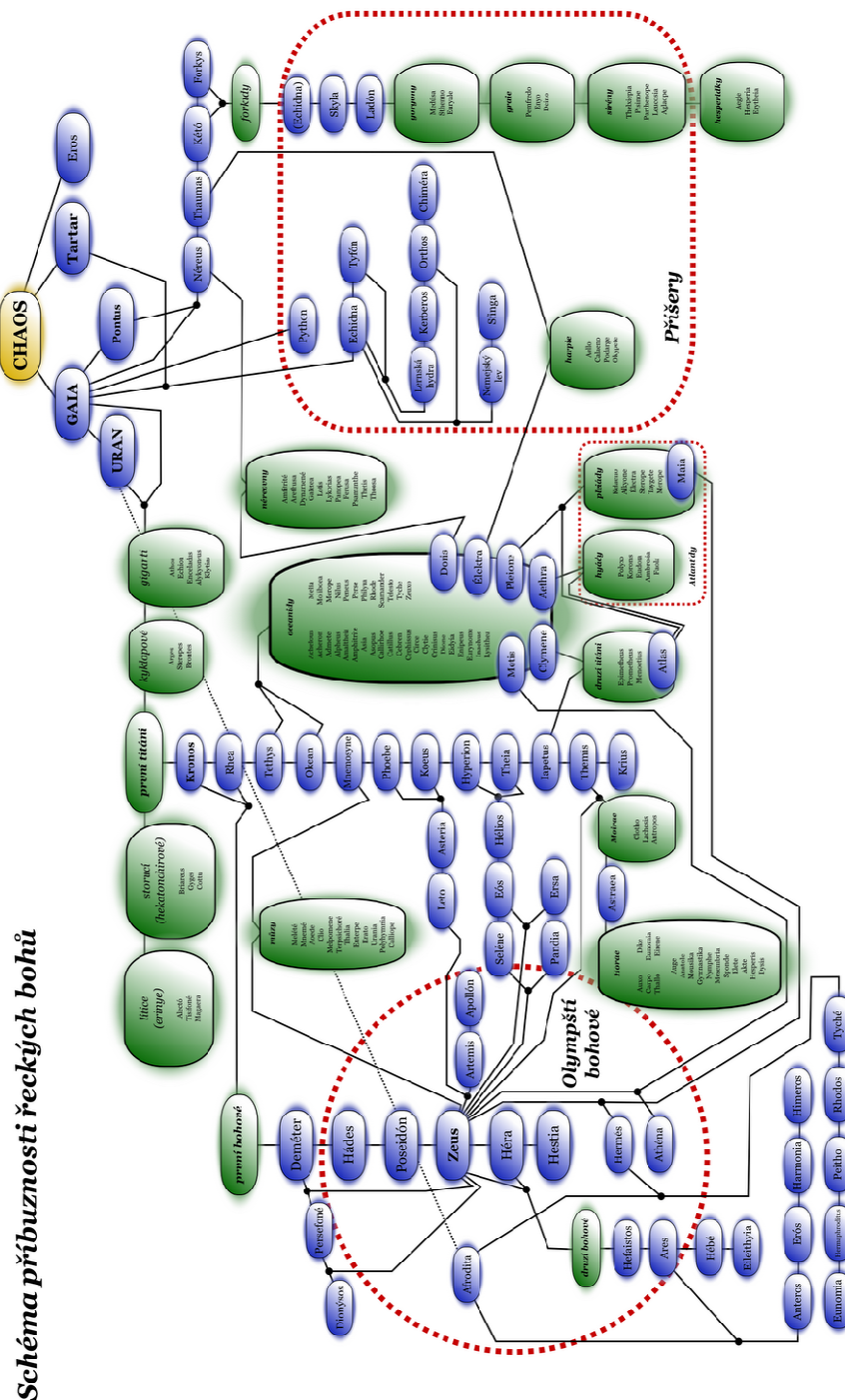
Obrázek 10 - Starověké tympany – rekonstrukce (vpředu uprostřed)¹⁰

---

¹⁰ Tamtéž

IV. PŘÍLOHY D – SCHÉMA PŘÍBUZNOSTI ŘECKÝCH BOHŮ

Příloha D/1 – SCHÉMA PŘÍBUZNOSTI ŘECKÝCH BOHŮ:

Obrázek 11 – Schéma příbuznosti řeckých bohů¹¹

¹¹ <http://ja-e-anna.blogspot.cz/2008/02/et-mt-bohov.html>